

SCHADELOOSSTELLING

AAN

ONSCHULDIG VEROORDEELDEN.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

VAN

E. ANDRIES.

SCHADELOOSSTELLING AAN ONSCHULDIG VEROORDEELDEN.

SCHADELOOSSTELLING

AAN

ONSCHULDIG VEROORDEELDEN.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. B. J. STOKVIS,

Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde,

in het openbaar te verdedigen

op Woensdag 22 Juni 1892, des namiddags ten 2 ure,

in de AULA van de UNIVERSITEIT,

DOOR

EDUARD ANDRIES,

geboren te Amsterdam.

AMSTERDAM — J. CLAUSEN,

DRUKKER VAN HET AMSTERDAMSCH STUDENTENCORPS.

Aan mijn Ouders.

INHOUD.

INLEIDING.

Onder de onderwerpen, die in de laatste eeuw vele juristen hebben bezig gehouden, neemt ook een voorname plaats in de schadeloosstelling, die toe te kennen is aan hen, die door eene rechterlijke dwaling onschuldig hebben geleden. Vooral in de laatste 20 jaren heeft het menige pen in beweging gebracht, heeft het stof opgeleverd voor redevoeringen en juridische debatten. Als ik zeg debatten, meene men hierdoor niet, dat het eene strijdvraag geweest is of nog is, of de schadeloosstelling wel zou zijn toe te kennen; neen, integendeel, daarover was of liever is men het nog bijna algemeen eens, ofschoon het in vele landen nog niet tot eene wettelijke regeling is gekomen. Neen, de strijd liep hoofdzakelijk over den grond, waarop ze zou moeten toegekend worden. Ik heb hier bepaaldelijk op het oog, de schadeloosstelling voor onschuldig veroor-

deelden, waarmede ik mij in deze dissertatie zal bezig houden. De schadeloosstelling voor preventieve hechtenis is reeds in 1884 door Mr. W. J. Leyds 1) behandeld geworden en vóór hem door Mr. Z. W. Straatman 2) in 1877. Deze is meer vijandig bejegend, heeft meer tegenstanders ontmoet dan die, welke in mijn proefschrift zal behandeld worden, omdat men daar de toekenning niet zoo noodzakelijk achtte als hier, vooral ook omdat bij het eerste meer strijdvragen waren op te lossen dan bij het laatste. Hoe het ook zij, de omstandigheid, dat in vele landen de quaestie nog niet is opgelost, bewijst, dat men nog niet geheel wil toegeven. Het zal echter, naar ik hoop, niet lang meer duren of de hinderpalen, die men meende dat de quaestie in den weg staan, zijn ook daar opgeruimd en zal men zich kunnen verheugen in de aanvulling eener leemte, die m. i. niet langer mag bestaan blijven.

Ik zal in deze inleiding eenige gevallen vermelden van onschuldige veroordeeling, die ik langzamerhand bij de bestudeering van mijn onderwerp heb verzameld, om te doen inzien, dat men de quaestie niet slechts theoretisch kan beschouwen, dat de behandeling niet, zooals Vollert zegt, slechts »eine graue Theorie" is,

1) Dissertatie: Rechtsgrond der Schadevergoeding voor preventieve hechtenis. Amsterdam, 1884.

2) Dissertatie: Iets over preventieve hechtenis en schadevergoeding. Amsterdam, 1877.

maar dat er ook werkelijk practisch nut aan verbonden is. Vervolgens zal ik in het eerste Hoofdstuk de geschiedenis en litteratuur beschrijven, om daarna in het volgende Hoofdstuk over te gaan tot eene uiteenzetting van het onderwerp zelf, en in het derde Hoofdstuk den inhoud op te geven der verschillende mij in Europa bekende wetten en ontwerpen.

Ik zei zooeven, de quaestie te regelen heeft practisch nut. Om dit te bewijzen, kan ik m. i. niet beter doen dan de woorden aan te halen, die Modderman heeft gesproken bij de behandeling van het tegenwoordige Wetboek van Strafrecht. 3)

»Wanneer men zegt, gelijk de heer van Baar, het komt hier te lande niet voor dat de rechter dwaalt, dan verbaas ik mij, dat een lid van de magistratuur aldus spreekt. Het is een feit, dat in Europa en Amerika, in de 19^{e} eeuw minstens 80 gerechtelijke vergissingen in kapitale zaken zijn geconstateerd. Maar in werkelijkheid zal het getal wel grooter geweest zijn dan 80, want indien het iemand bij zijn leven niet mogelijk is geweest, zijne onschuld te bewijzen, hoeveel moeielijker zal dit later niet vallen aan zijne betrekkingen. De ontdekte gevallen van dwaling zijn uit den aard der zaak weinige in vergelijking met het totale getal. In Engeland heeft men geconstateerd 17 dwalingen vóór 1868 (in 8 gevallen was de veroordeelde gehangen) in Frank-

3) Cnf. Smidt I blz. 171.

rijk 9 alleen in 1826. In Italie werd in 1855 een onschuldige — hij leeft nog te Parijs — bijna geguillotineerd. Hij lag reeds onder de guillotine. De bijl viel, maar bleef, door een gebrek aan de stijlen, een paar duim boven zijn hoofd hangen. Een minuut later kwam een expresse het bericht brengen, dat de man onschuldig en de ware schuldige gevonden was".

De gevallen, die mij bekend zijn, zal ik hier, zoo veel mogelijk chronologisch gerangschikt, laten volgen.

I. 4) **1608**. Sententie absolutoir tegens LURBANUS VAN HORNBERCH:

»Gesien by den hove des Furstendoms Gelre und Graeffscaps Zutphen die confessie van Lurbanus Hoornberch by Hans Schermer oock van Hoornberch geexecuteerde tot Cuylenborch van verscheyden misusen beschuldicht en de daeraver geapprehendirt en op St. Johans Poorte gebracht synde en by den hove op de selve feyten informatie genamen ende tot noch toe niet vernamen hebbende dat de selve op tyden ende plaetsen by den voorsz. gecondemnierden gedesigniert geschiet veel min dat den voorsz. Lurbanus daarin plichtich soude seyn, heeft 't selve hoff hem syner gevanckenisse cost ende schadeloos vrij los en ledig erkent bij dezen. Gedaen in den Rade 't Arnhem den XX September 1608".

---

4) Cnf. dissertatie van J. v. Leeuwen: de damno reo absoluto illato, cum privatim tum publice resarciendo, aangehaald bij Leyds, dissertatie blz. 13 Noot 2.

II. 5) **1761.** Jean Calas was een achtenswaardig koopman in Toulouse, humaan en tolerant. Hij was protestant, alsook zijn zoon Marc Antoine, die in de Rechten wilde studeeren, doch zijn doel niet kon bereiken, omdat hij geen katholiek was. Hierdoor werd hij zeer zwaarmoedig. Toen nu op een zekeren avond Jean Calas met zijn familie aan tafel zat, liep Marc Antoine de kamer uit en kwam niet terug. Toen men naar hem ging zoeken, vond men hem beneden opgehangen. De vader riep den oudsten zoon, die wegliep om een arts te halen, toe, dat hij het zou laten voorkomen, alsof men de oorzaak van den dood niet wist, daar de ongelukkige, wanneer het bekend werd, dat hij een zelfmoord begaan had, geen begrafenis mocht deelachtig worden, maar aan de galg zou geslagen worden. Spoedig echter verspreidde zich het gerucht, dat de zoon door den vader was vermoord, omdat hij tot de katholieke kerk had willen overgaan. De Burgemeester David met het onderzoek belast, beschouwde dit gerucht als een feit. Ook de Rechtbank (la Tournelle) was deze meening toegedaan. De 68jarige man werd ter dood veroordeeld en de doodstraf voltrokken. Dit geschiedde in 1762. Een der zoons vluchtte naar Zwitserland, naar Ferney, waar Voltaire leefde. Deze

---

5) Cnf. Jaques, Ueber Justizmorde, Allgemeine Zeitung Nr. 121 Jg. 1882. Verder Recueil de l'academie de législation de Toulouse Tome XXXI, blz. 21.

nam op zich als verdediger ven den onschuldig veroordeelde op te treden. Van toen af beijverde zich de weduwe, op aandringen van Voltaire om met hem op het spoor te komen der feiten, die zouden kunnen leiden de onschuld te bewijzen des veroordeelden. Nadat de zaak nu door drie voorname advocaten, waar onder Elie de Beaumont, was overgenomen, kwam de onschuld aan het licht. Op den 9[en] Maart 1763 verklaarde de Koninklijke Raad v. State, dat het vonnis nietig en dat Jean Calas onschuldig was. 6)

III. 7) **1796**. Lesurques, een welgestelde jonge man uit Douai in Frankrijk, was met vrouw en kinderen naar Parijs getrokken, om daar van een rente van 15.000 frs. te leven. Op zekeren morgen, het was de 27[e] October 1796, reden vier ruiters uit Parijs naar Lyon. Zij brachten den dag in verscheidene logementen door, die aan den weg gelegen waren, waar zij natuurlijk door verscheidene personen gezien werden, en door sommigen zelfs vrij nauwkeurig, daar een der ruiters een gebrek aan zijne sporen ontdekte, dat hij in een dezer logementen weer liet herstellen. Een tweede had zijn sabel ergens laten liggen, dien hij daarom weer moest

---

6) Wil men een interessanten brief lezen, die Katharina II van Rusland aan Voltaire schreef, en waarin zij een ondersteuning voor de familie zond, dan zie men de zooeven genoemde brochure in de Allg. Zeitung, blz. 1770.

7) Cnf. Jaques Uber Justizmorde. Allg. Zeitung 121, blz. 1770.

gaan halen. 's Avonds nu, werd de courier van Lyon in een glooiing van den weg door de vier mannen overvallen. De courier en de postillon werden gedood. De eenige reiziger, die naast den courier zat, nam aan den moord deel en keerde daarop met de vier mannen en den geroofden buit naar Parijs terug. Dadelijk werd de vervolging ingesteld. Een zekere Courriol, die de gehuurde paarden terug bracht, werd dadelijk in hechtenis genomen met een vriend van Lesurques, zekeren Guesno, die zich toevallig bij hem bevond.

Als rechter van instructie fungeerde Daubenton uit Parijs.

Guesno kan zijn alibi bewijzen en wordt ontslagen, doch tegen den volgenden dag terugbesteld om zijne papieren te halen. Toevallig treft hij op den weg naar den rechter Lesurques aan, die hem er heen begeleidt. Daubenton had intusschen alle personen bij zich laten dagvaarden, die op den noodlottigen dag in de buurt des onheils geweest waren.

Toen deze zich nu in de voorkamer van Daubenton met Guesno en Lesurques bevonden, verklaarden twee dienstmeisjes uit een der logementen dadelijk, dat zij beiden tot de vier ruiters behoorden. Daubenton brengt hen onder het oog nauwkeurig te onderzoeken. Tevergeefs. Zij blijven volhouden. Nog andere getuigen bevestigen daarenboven hare beweringen. De juwelier Legrand biedt zich aan als getuige à décharge, en wil bewijzen, dat Lesurques zich op het noodlottige uur

bij hem bevond. Een kleine vergissing in zijn boek maakt echter, dat op zijn getuigenis geen acht wordt geslagen. Lesurques wordt schuldig verklaard, ter dood veroordeeld en gebracht. Het slot van het drama was, dat de werkelijke daders eindelijk ontdekt werden, en dat men erkennen moest, dat Lesurques en zijn familie het slachtoffer waren geworden van een rechterlijke dwaling, wegens een sterk sprekende gelijkenis met een zekeren Dubosc. De moeder en de vrouw van Lesurques waren waanzinnig geworden.

IV. [8]) **1836**. EDMUND GALLEY werd in 1836 in Exeter wegens moord ter dood veroordeeld, maar het vonnis werd veranderd in levenslange deportatie. Na 44 jaar vond hij gelegenheid door toedoen van een lotgenoot zijn onschuld te bewijzen. Het geval baarde groot opzien in Engeland en het resultaat was, dat hij, vooral door toedoen van John Bright en Lord Coleridge, voor onschuldig verklaard en het vonnis vernietigd werd.

V. [9]) **1843**. F. W. BEEK was ter zake van gequalificeerden diefstal door het Provinciaal Gerechtshof in Noord-Holland, bij arrest van 25 April 1843 tot een correctioneele gevangenisstraf van 3 jaar veroordeeld. Op den 21[en] November 1843 veroordeelde het Hof een ander ter zake van datzelfde feit. Daarom verwees de

---

8) Cnf. Ger. saal, Bd. XXXVI, blz. 557.

9) Cnf. Waller, dissertatie Revisie in Strafzaken, blz. 115. Amsterdam 1868.

Hooge Raad beide zaken naar het Provinciaal Gerechtshof te Utrecht, dat Beek vrijsprak, nadat hij 13 maanden onschuldig gezeten had. Zijn vader was door het voorval bijna krankzinnig geworden en zijne moeder, tengevolge van het veelvuldig weenen door eene oogziekte aangetast, waardoor zij eenen geruimen tijd het gebruik der oogen had moeten missen. Hunne zaken waren zeer achteruitgegaan.

VI. [10]) **1844**. In het jaar 1844 werd Mme C., de echtgenoote van den luitenant-kolonel C. verdacht haar man te hebben vermoord, en werd als mededader aangewezen een zekere advocaat M. P. D., als medeplichtige een jonge vriendin van Mevrouw C.

De zaak verwekte veel opschudding. Bij de instructie bekenden de beide hoofdschuldigen, maar hun vriendin bleef haar schuld ontkennen. Men beschuldigde haar, dat zij op straat op wacht had gestaan.

Nadat zij ontkend had in die straat geweest te zijn, bewees men haar door getuigen, dat zij loog. Deze aanwijzing met de beschuldiging van hare vriendin, Mevrouw C., deed haar evenals de hoofdschuldigen veroordeelen. Deze werden met levenslangen dwangarbeid gestraft, hun medeplichtige met een van twintig jaar. De Cassatie-Rechter bevestigde het vonnis. De omstan-

---

10) Cnf. La Belgique Judiciaire van 18 Januari 1891, N°. 6. De plaats waar het geval zich voordeed, wordt niet ter aangehaalde plaatse genoemd.

digheid, dat Mevr. C. in de gevangenis uit gewetenswroeging zich beschuldigde haar vriendin valschelijk beschuldigd te hebben, en zich daarbij half waanzinnig toonde, leidde er toe, dat eerst een dokter, en later, toen hare krachten begonnen te verminderen een priester bij haar gebracht werden, wien zij alles biechtte. Stervende, zwoer zij, dat hare vriendin onschuldig was. Deze had 2 jaar onverdiend dwangarbeid ondergaan. Eenige dagen na hare bevrijding stierf de ongelukkige door uitputting.

VII. [11]) **1847**. In dat jaar werd een zekere LESNIERS beschuldigd van moord en brandstichting en veroordeeld tot levenslangen dwangarbeid. Acht jaar later gelukte het hem zijn onschuld te bewijzen; hij werd bevrijd, na eerst acht jaar lang in den kerker zijn straf ondergaan te hebben.

VIII. [12]) **1848**. In dat jaar werd het vonnis, dat tegen Mr. Barbar te Londen was uitgesproken, en waarbij hij wegens valschheid veroordeeld was tot deportatie, vernietigd, nadat men overtuigd was, een onschuldige veroordeeld te hebben.

IX. [13]) **1852**. WILLIAM TOWNS had in een bosch bij Hindlesham in Engeland een jachtopziener doodgescho-

---

11) Jaques. Ueber Justizmorde. Alg. Zeitung 1882, N⁰. 122, blz. 1786.

12) Ger. saal, XXXVI, blz. 557.

13) W. v. R. 1356 (1852).

ten. Een ander, daarvan beticht, was eenige jaren vroeger onschuldig daarvoor veroordeeld, en had tot de voltrekking van het vonnis zijn onschuld volgehouden. Een talrijke familie was achtergebleven, en het slachtoffer geworden van eene dwaling des rechters.

X. [14]) **1852**. Een zekere SEYFFERT werd op den 11en October 1852 beschuldigd een boschwachter, Ollerman met voorbedachten raad te hebben doodge. schoten, om niet gehinderd te worden bij zijn strooperij. Wat was er gebeurd? Ollerman was op den morgen van den 23en Mei 1852 uitgegaan om stroopers op te sporen. Denzelfden dag werd hij op een afstand van ongeveer een kwartier gaans van zijne woning dood gevonden. Uit het onderzoek bleek, dat de man doodgeschoten was. Nu deed zich hierbij een vreemd geval voor. Bij het lijk vond men het notitieboekje van Ollerman liggen, opengeslagen, met het potlood er op- Nadat men het lijk naar het huis van den overledene gedragen had, en met het notitieboekje eens nauwkeuriger bezag, bleek, dat op twee tegenovergestelde blaadjes met potlood eenige woorden waren geschreven.

Op de rechter kant stond: »Ich bin von Seyffert geschossen. Ollerm. . . . ."; en op de linker zijde: »Ich bin von Seyffert gesch. . . .". De woorden op de rechter

---

14) J. H. v. Bel. Dissertatie Het buitenlandsch strafvonnis, blz. 63, Leiden 1884.

kant waren krachtiger geschreven dan die op de linker zijde. Deskundigen daarover geraadpleegd, waren het eens en verklaarden bepaald, nadat ze deze woorden met andere geschriften van Ollerman vergeleken hadden, dat het wel degelijk zijn schrift was.

De doctoren gaven als hun meening te kennen, dat het zeker mogelijk was, dat Ollerman na het schot die woorden nog had kunnen schrijven, want dat hij minstens nog vijf minuten had geleefd. Zwaarwichtige vermoedens bestonden dus tegen Seyffert. Er was nu in den geheelen omtrek slechts één Seyffert, die vuurwapenen bezat, een boschwachter van een in de nabijheid gelegen goed, berucht en reeds meermalen gestraft wegens stroperij. Ook bleek, dat toen Seyffert de tijding van den dood van Ollerman kreeg, hij zeer ontroerd was. Seyffert voor de jury gebracht, hield vol onschuldig te zijn, trachtte zijn alibi te bewijzen en wees aan, dat hij niet zulke hagel had als waarmede het slachtoffer omgebracht was. Desniettegenstaande veroordeelde het Hof hem ter dood. Het beroep in cassatie werd verworpen en het vonnis zou voltrokken worden op 26 Mei 1853,

Seyffert bleef zijn onschuld volhouden en wilde geen gratie vragen. Het doodvonnis zou dus onherroepelijk voltrokken worden, toen er eensklaps eene gebeurtenis plaats greep, die den loop der zaken geheel deed veranderen. De opvolger van Ollerman namelijk was op dezelfde plaats als zijn voorganger doodgeschoten. Het

vermoeden viel op een zekeren Gruhl, die gearresteerd werd en bij wiens instructie waarschijnlijk werd, dat hij de moordenaar was van Ollerman. Ofschoon door de allerongelukkigste inrichting van het revisieproces het eerste vonnis niet kon vernietigd worden, (Gruhl had zich namelijk in de gevangenis van het leven beroofd) was men echter toch huiverig het doodvonnis te voltrekken en de doodstraf werd veranderd op 4 Juli 1854 in tuchthuisstraf.

XI. [15]) **1854**. In dat jaar moet in Belgie een ontzettend drama zijn voorgevallen met een zekeren ELDAGSEN, dat in de geheele beschaafde wereld groote sensatie gemaakt heeft. Het is mij echter niet mogen gelukken hieromtrent iets naders te vernemen. hetgeen ook het geval is met de volgende zaak.

XII. [16]) **1869**. DIRKJE VELDHUIZEN, oud 22 jaar, dienstmeisje, geboren te Schalkwijk, werd eveneens ten onrechte veroordeeld. Het eenige, wat mij van deze laatste bekend is, is dat bij Z. M. Besluit de doodstraf, waartoe zij door het Gerechtshof in Utrecht was veroordeeld, veranderd is in tuchthuisstraf van 10 jaar.

Naar ik vermeen bestond de rechterlijke dwaling hierin, dat de beklaagde, hoewel zij ouder scheen, later bleek beneden 16 jaren te zijn en zij derhalve niet ter dood had mogen veroordeeld worden.

---

15) Mr. H. J. Smidt, I. Wetb. v. Strafr., blz. 171.

16) W. v. R. 1869. 3142, blz. 6.

XIII. [17]) **1860**. ROSALIE DOISE werd beschuldigd haar vader te hebben vermoord. Bij het onderzoek bleef zij ontkennen. Men sloot haar daarop in een hol, waarin lucht noch licht ternauwernood toegang hadden. Nadat men haar hieruit had gehaald om het onderzoek voort te zetten, bekende zij, daar zij bevreesd was ondanks haar zwangerschap, in dat ellendig hol teruggebracht te worden. Zij werd schuldig verklaard en veroordeeld tot levenslangen dwangarbeid. In 1862 bleek haar onschuld, waarop na een revisieproces het vonnis vernietigd werd.

XIV. [18]) **1864**. In dat jaar deed zich een geval voor in Engeland, dat veel opzien baarde. Een man, BEWICKE genaamd, werd wegens rebellie veroordeeld. Later bleek zijne veroordeeling onjuist geweest te zijn, het vonnis vernietigd en het slachtoffer vrijgelaten.

XV. [19]) **1867**. In dat jaar deed zich een geval voor te Toulon. Twee meisjes waren elkaars medeminnaressen. Een van de twee bedacht een list om zich van haar medeminnares te ontdoen en legde in haar kamer kostbare voorwerpen, die zij bij een buurvrouw had gestolen. De diefstal werd ontdekt, de commissaris van

---

17) J. Dessalles. Quelques réflexions sur la détention préventive, la mise au secret et la réparation des erreurs judiciaires

18) Jaques. Ueber Justizmorde. Alg. Zeitung '82, S 1786.

19) Bujard, de la révision des procès criminels, blz. 17 onderaan.

politie er mede in kennis gesteld. Het vermoeden viel op het jonge meisje, dat naast de locus delicti woonde. Men dagvaarde haar bij den rechter van instructie, bij wien zij ontkende den diefstal begaan te hebben. Een onderzoek in hare woning gedaan, had de ontdekking der gestolen voorwerpen ten gevolge. Voor de correctioneele Rechtbank gebracht, volhardde zij in haar ontkentenis, ondanks dat het noodlot tegen haar getuigde. Wat vermocht echter deze loochening tegenover de verpletterende aanwijzing van schuld, dat het bezit van het corpus delicti opleverde? Zij werd veroordeeld tot 3 maanden gevangenisstraf. Langen tijd daarna, toen het ongelukkige meisje reeds haar straf had ondergaan, werd de andere op haar beurt voor dezelfde Rechtbank gebracht, onder de beschuldiging van denzelfden diefstal. De rechter herinnerde zich toen het gebeurde van vroeger, vergeleek de twee zaken, ondervroeg de verdachte, en nadat deze, geen belang meer hebbende bij eene ontkentenis, alles bekende en vertelde, dat zij de voorwerpen gestolen had en om hare medeminnares in het verderf te storten, de zaken bij haar had verborgen, bleek de onschuld van het arme slachtoffer. Het eenige, dat de magistraat kon doen was, haar op te laten zoeken, op de terechtzitting te laten komen en haar daar, met tranen in de oogen toe te roepen? »Mon enfant, je vous demande pardon devant tous, de l'erreur, dont vous avez été victime, je vais m'attacher à publier la vérité par-

tout où la nouvelle de votre infamie est parvenue."

XVI. [20]) **1876**. Een zekere HABRON uit Manchester, werd wegens moord van een politie-agent te Carlisle ter dood veroordeeld. Dit vonnis werd echter veranderd in levenslange »penal servitude."

Drie jaar later bekende Peace, de beruchte »Massen" moordenaar vóór zijn terechtstelling, dat hij schuldig was aan den moord. Het ingestelde onderzoek bracht de waarheid van deze bekentenis aan het licht, waarop Habron ontslagen werd.

XVII. [21]) **1880**. Twee pachters, CLOWES en JOHNSON, werden dat jaar in Staffordshire, wegens een poging tot moord op een zekeren Brookes, veroordeeld tot 10 jaar »penal servitude". In 1882 bekende Brookes op zijn sterfbed, dat de beschuldiging, die hij tegen Clowes en Johnson had ingebracht, valsch geweest was en dat beiden volkomen onschuldig waren. Hun vonnis werd vernietigd.

XVIII. [22]) **1883**. Door het »Kreisgericht Wels", in het noorden van Oostenrijk, werd in Nov. 1883 een boer veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf wegens brandstichting.

---

20) Ger. saal, XXXVI, blz. 556

Het Vaderland van 30 Maart 1892 onder de Engelsche brieven.

21) Ger. saal, XXXVI, blz. 556.

22) Ger. saal, XXXVI, blz. 370.

Nadat de veroordeelde reeds een gedeelte van zijn vonnis had ondergaan, werd de dienstmeid van zijne vrouw door hare meesteres aangeklaagd van eenige diefstallen. Gedurende den loop van het onderzoek, rees het vermoeden, dat zij ook de brandstichting gepleegd had, waarvoor haar meester was veroordeeld. Dit vermoeden werd bevestigd, en de boer werd uit de gevangenis ontslagen. De dienstmeid was in het eerste proces als getuige à charge tegen den boer opgetreden.

XIX. [23]) **1885.** In Stiermarken is dit jaar een man in vrijheid gesteld, die nu bijna 7 jaar onschuldig in het tuchthuis had doorgebracht. Hij was in 1885 ter dood veroordeeld wegens een moord, die gepleegd was op een zijner buren. De keizer had die straf in 20 jaar tuchthuis veranderd. Gelukkig voor hem, want thans is zijn onschuld aan het licht gekomen. De jury had hem indertijd bij meerderheid van stemmen schuldig verklaard; hij zelf had zijn onschuld altijd volgehouden.

XX. [24]) **1887.** Borras werd in 1887 door de jury van het aan Spanje grenzende departement van de Aube met twee anderen schuldig verklaard aan een dubbelen moord en te dier zake door het hof van assises te Montpellier veroordeeld tot de straffe des doods. De schuldverklaring berustte op eene erkenning in

---

23) Amsterdammer dagblad, Dond. 7 April 1892.

24) W. v. R. N°. 5989.

Belgique judiciaire 1890, Nos 70, 72, 87.

extremis door een der slachtoffers van den moord; maar die erkenning was niets anders dan eene noodl ttige vergissing. De ware schuldige, zekere Rossel, had onmiddelijk na het volvoeren van de euveldaad de wijk genomen naar Spanje. Eene daar tegen hem geopende instructie liet geen twijfel over, aangaande zijn schuld, althans omtrent de onschuld van Borras. Intusschen weigerde het hof van Montpellier de terechtstelling van Rossel voor een fransche jury en sneed daardoor, onbegrijpelijk genoeg, den weg af, die krachtens art. 443 2°. C. d. I. C. had kunnen leiden tot revisie van het tegen Borras gewezen arrest. Daar echter diens onschuld klaarblijkelijk was, werd hem geheele gratie verleend van de straf van deportatie, waarin de tegen hem uitgesproken doodstraf vroeger was veranderd, terwijl zijn transportatie naar N. Caledonië, reeds dadelijk, nadat er door de krachtige tusschenkomst van den senator Maclou, uit het departement van de Aube, bij den minister van justitie ernstige twijfel was gerezen aan zijn schuld.

XXI. 25) **1887**. In September 1887, werd de smidsdaglooner HEISCHEID uit Cronenburg door de rechtbank te Elberfeld veroordeeld tot zes jaar tuchthuisstraf, omdat hij eene vrouw met een mes had aangevallen en getracht had haar geweld aan te doen. Daar de vrouw onder eede bevestigde, dat Heischeid de dader was,

---

25) Berliner Tageblatt v. 6 Mei 1892.

en deze reeds een zware straf had ondergaan, echter niet wegens een misdrijf tegen de zeden, werd hij veroordeeld, ofschoon hij opgaf, dat hij op het oogenblik, dat de misdaad plaats gegrepen had, op reis was geweest. De vreemdelingenboeken uit de plaatsen, waar hij zich zou hebben opgehouden, werden niet ingezien. Hij trachtte tweemaal in 1887 en 1890 een rivisieproces op touw te zetten, doch te vergeefs. Thans eindelijk gelukte het den gevangene met behulp van een geestelijke voor de gevangenis en van de overheid, den tot nu toe niet gevonden getuige Aszmann te vinden, op wiens mededeelingen, de onschuldig veroordeelde op vrije voeten gesteld werd. Door de vreemdelingenboeken werd bewezen, dat die beiden, toen de misdaad plaats vond, zich in Neviges, Kupferdreh en Steele hadden opgehouden, dat dus Heischeid niet op de plaats des misdrijfs, bij Solingen, kon geweest zijn.

Thans bevindt hij zich in de grootste ellende en moet aalmoezen ontvangen van zijne kennissen.

XXII. [26] [27]). Harbaum, een arme baanwachter, was wegens doodslag van zijn kind, tot een lange tuchthuisstraf veroordeeld en had reeds een gedeelte van zijn straf ondergaan, toen de autoriteiten inzagen, dat de oorzaak van den dood van het kind volgens weten-

---

26) Schorers Familienblatt 1883. Heft I blz. 44.

27) Van dit en de nog volgende gevallen zijn mij de jaren onbekend.

schappelijke ervaringen een andere moest geweest zijn. Het ongelukkige slachtoffer trad, na jaren lang in de gevangenis gezeten te hebben, in de maatschappij terug.

XXIII. [26]) Meer dan vijf jaar onderging een werktuigkundige uit Innsbrück, onschuldig, wegens diefstal met inbraak, tuchthuisstraf, toen men merkte, dat men gedwaald had.

XXIV. [26]). Hetzelfde had plaats met een grondbezitter, die tot levenslange gevangenisstraf was veroordeeld, aangeklaagd van moord op zijn moeder. Zes jaar had hij gezeten, toen hij ontslagen werd.

XXV. [28]). Eveneens werd iemand van een onbesproken gedrag, een boer, wegens moord onschuldig veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf.

XXVI. [28]). Tot zeventien maanden een postbeambte wegens eene gewaande onderschepping.

XXVII. [29]). Maria Krüger werd wegens poging tot moord op een haar toevertrouwd kind, tot een 8 jarige zware gevangenisstraf veroordeeld. Eerst later werd het toevallig bekend, dat zij wegens een ongeneeselijke storing in hare geestvermogens vijf weken vóór de daad uit het krankzinnigengesticht ontslagen was.

XXVIII. [29]). Katharina Steiner werd veroordeeld

---

26) Schorers Familienblatt 1883. Heft I, blz. 44.

28) Schorers Fam. Blatt 1883. Helt I blz. 44.

29) Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft. Bd. IV. blz. 360.

Archiv für Strafrecht. Bd. XXXI. blz. 417—432.

wegens moord op eene onzedelijke vrouw, Katharina Ballogh, doch later in het revisieproces vrijgesproken op de bekentenis van den aangever (Warschauer), die zelf als krankzinnig in een gesticht moest opgesloten worden.

Ziehier 28 gevallen medegedeeld, waarvan zeker een groot deel het bewijs levert dat ook de kundigste rechter kan falen, dat, hoe goed ook een rechterlijke macht ingericht zij, het door noodlottige omstandigheden zeer goed gebeuren kan, dat zij op een dwaalspoor gebracht, een onschuldigen ongeluk, smaad en schande op het hoofd laden.

HOOFDSTUK I.

Geschiedenis. Litteratuur.

Het idee, dat men den individu moest beschermen tegen de almacht van den Staat of liever gezegd tegen de euveldaden van den rechter, bestond reeds in het Romeinsche Recht, want het gaf tegen den rechter, die *male judicavit*, die zijn oordeel velde *dolo malo in fraudem legis* eene actie in factum. 1) Hetzelfde gevoelen was ook Karel V toegedaan, die bepaalde, dat de rechter, die iemand folterde zonder wettige redenen, straf kreeg en de geleden smaad, smart en schade moest vergoeden. 2) Tot dergelijke gevallen kan men

---

1) l. 15 D. de judic; l. 2 C. de poena judic.
l. 25 pr. D. 48. 19 de poenis c. 23 C. 9. 47 de poenis.
Cnf. Heinze U. H. pag. 9. seq.

2) Cnf. C.C.C, art. 20.

ook het volgende brengen: In een lottingspraak van het Ettengericht in Drenthe is door Mr. Coninck Liefsting 3) eene plaats gevonden, waarin wordt medegedeeld, dat in de vorige eeuw iemand in een rasphuis werd opgesloten, omdat werd overwogen, dat de aanklacht niet bewezen en de bezwaren tegen beklaagde niet genoegzaam bevestigd waren, maar dat ook zijn onschuld niet had kunnen bewezen worden.

Hij werd daarom opgesloten, »totdat het den Heere zou gelieven meer licht te verschaffen in deze duistere zaak". Naar ik meen, werd ook dezen onschuldigen later eenige schadeloosstelling toegekend.

Gelukkig kan een dergelijk geval volgens onze moderne strafrechtelijke beginselen niet meer voorkomen.

De vraag is echter niet, of de rechter aansprakelijk is, wanneer hij doleus of zelfs culpoos gehandeld heeft, want dat is volgens de tegenwoordige strafrechtelijke begrippen zeker, niet of de Staat in zulk een geval kan aangesproken worden, hetgeen nog een strijdvraag gebleven is, maar of de Staat aansprakelijk is voor de dwalingen van zijn ambtenaren.

Het eerst vinden wij deze vraag behandeld in Italië: FILANGHIERRI, de bekende tegenstander van de doodstraf, was een warm voorstander van het toekennen van eene schadeloosstelling. In de wet van 1786 vinden wij

---

3) Jur. Verg. 1886, blz. 337.

het in Toscane erkend, waar eene 4) bijzondere kas werd opgericht; daarna in 1819 in het koninkrijk der beide Siciliën. Vele uitstekende juristen hebben de vraag bevestigend beantwoord, als: CREMANI, CARRARA, L. LUCCHINI. Desniettegenstaande heeft de Italiaansche wet haar niet opgenomen; wel bestond in 1786 te Florence en Siena een kas en wel op voorstel van FILANGHIERRI in zijn »Scienza delle leggi."

Prof. FERRI is thans bezig met de behandeling van het onderwerp in zijn *Sociologie criminelle*, dat onlangs verschenen is.

In Frankrijk kon tot 1891 geen ontwerp slagen. Wel is reeds in de vorige eeuw de quaestie aan de orde geweest, nota de prijsvraag in 1788 door de société de belles lettres de Chalons sur Marne uitgeschreven en door BRISSOT DE WARVILLE en PHILIPPON DE MADELEINE beantwoord.

De laatste zei o. a.: 5) »Wie zou niet met genoegen hem getooid zien met een wit lint, waaraan een kruis of medaille was vastgehecht, welke op den eenen kant de woorden bevat: »»De onschuld erkend"" en op den anderen kant een kroon, bestaande uit twee palmtakken, waaronder de datum van het vernietigde vonnis."

---

4) Cnf. Rivista penale vol. XXVIII, blz. 5.

5) Prof. Dr. A. Geyer. Ueber die den unschuldig verurtheilten gebührende Entschädigung: Deutsche Zeit- und Streit-Fragen Jg. XI. Heft 169, blz. 10.

Iets dergelijks zegt ook PASTORET 6) in zijn »théorie des lois pénales":

»Ik zou willen, dat men den dag, waarop eene rechterlijke dwaling werkelijk erkend werd, zou maken tot een feestdag, waarop een volksfeest moest gegeven worden. Men zou geen schooner feest kunnen hebben". 7)

Lodewijk XVI vooral was voor de toekenning en verklaarde, dat het was: »une dette de la justice". Hij liet 8 Mei 1788 door zijn minister van justitiè Lamoignon een wetsvoorstel doen en drukte in zijne memorie van toelichting zijne verwondering uit, dat er nog geene maatregelen genomen waren op dit gebied.

De minister zeide: 8) »Après avoir déterminé la forme du jugement des conpables, le Roi s'est occupé des dédommagements que vous décernez aux innocents, lorsqu'ils ont subi, sur de faux indices, les rigueurs d'une poursuite criminelle. Sa Majesté a voulu connaître le genre de réparation, que la loi devait leur assurer. Je dois le déclarer hautement, *sa Majesté a vu avec la plus grande surprise, que la législation de son royaume*

---

6) Ibidem blz. 11.

7) Hoewel dit idee m. i. wel eenigszins verkeerd is, daar men geen recht op belooning moet hebben (het is immers geen verdienste onschuldig veroordeeld te worden) maar recht op schadeloosstelling, vind ik deze zinsneden zoo eigenaardig, dat ik niet kon nalaten ze even aan te halen.

8) J. Bujard. De la révision des procès criminels, blz. 40, 41.

n'avait encore rien statué en leur faveur et que, s'il ne se trouvait pas au procès une partie civile, qui pût être condamnée aux frais de l'impression et de l'affiche du jugement d'absolution, cette faible indemnité n'était même pas accordée à l'innocent. Le Roi s'occupe de ces réparations, qu'il regarde comme *une dette de la justice*. Mais en attendant, qu'il puisse atteindre ce but d'une législation vraiment équitable qui, prévoyant la possibilité de confondre d'abord l'innocent avec le malfaiteur, ne se borne point à punir et se croit alors obligée à dédommager, il veut, que ces jugements d'absolution soient imprimés et affichés aux dépens de son domaine."

Men ziet dus hieruit, dat ook Lodewijk er zich ten zeerste aan liet gelegen liggen.

Ook NECKER in zijn brochure: »de l'administration des finances" was v o o r de schadeloosstelling. Hij is de eerste, die de kosten voor den Staat trachtte te begrooten en die aanwees, dat zij niet te hoog zouden loopen. 9) Hij diende een wetsontwerp in op den 8en Mei 1788. Ondanks de revolutie, die toch streed voor gelijkheid, en waardoor zoo veel goeds tot stand kwam, werd er in den Code niet over gerept en bleef de vraag langen tijd onaangeroerd.

---

9) F. Berolzheimer. Die Entschädigung unschuldig Verurtheilter, blz. 8.

Zeller. Vierteljahrschrift für Volkswirthschaft, Bd. 20, blz 162.

Later hebben zich vele schrijvers o. a. MERLIN, BONNEVILLE, LEGRAVERAND, FAUSTIN-HÉLIE, DUPIN, TISSOT, GARRAUD en DÉCOURTRIX met het onderwerp bezig gehouden.

Ondanks dat de quaestie niet wettelijk geregeld was, heeft Napoleon III velen schadeloosstelling toegekend, ja zelfs uit zijn privékas.

In Mei 1883 kwam een voorstel van Pieyre, om schadeloosstelling te geven aan alle slachtoffers van eenige rechterlijke dwaling, wat niet eens nader werd behandeld. In 1884 hield de substituut van den procureur-generaal bij het hof van appèl te Rennes eene redevoering, 10) waarin hij zijn gevoelen te kennen gaf, dat het eene moreele verplichting was bij bewezen onschuld schadeloosstelling te geven. De prikkel tot deze redevoering was het in Duitschland en Oostenrijk voorgevallene.

Eindelijk is op 3 Juni 1890 een ontwerp ingediend door M. Reinach en 38 collega's. Het hangt thans nog van den Senaat af, of de quaestie wettelijk zal geregeld worden.

Wat Duitschland betreft, reeds in 1868 is in Wurtemberg in het strafproces aangenomen, schadeloosstelling toe te kennen. Deze wet is natuurlijk weer vervallen na de invoering van het Reichsstrafgesetzbuch.

---

10) „Des devoirs de l'Etat envers les innocents poursuivis ou condamnés."

Ook in Thüringen schijnt een dergelijke bepaling in de wet bestaan te hebben. Nadat door de Duitsche Juristen-Vergadering in twee zittingen, te Hannover in 1873 en Nürnberg in 1874, de schadeloosstelling voor preventieve hechtenis was besproken en ondanks de belangrijke praeadviezen met 38 tegen 37 stemmen was verworpen, doch daarna in 1876 te Salzburg opnieuw behandeld en aangenomen was, is men in 1882 overgegaan tot de bespreking van ons onderwerp. v. Geyer voorspelde reeds, dat de zaak een gunstigen loop zou nemen, »want de criminalist *κατ' ἐξοχήν* von Schwarze, als ook Windhorst" waren beiden voor de schadeloosstelling. Deze voorspelling blijkt echter tot nu toe niet uitgekomen te zijn. Het voorstel van Prof. Dr. v. LISZT, Hoogleeraar te Halle (destijds te Marburg) en Dr. JAQUES, advocaat te Weenen, werd met bijna algemeene stemmen (n.l. 500) aangenomen om schadeloosstelling toe te kennen, zoowel bij latere vrijspraak als bij oplegging van een geringere straf wegens eene lichtere qualificatie. De vraag, wie over de aanspraak tot schadeloosstelling zou hebben te beslissen, werd op de Juristen-Vergadering niet in stemming gebracht, uit vrees, dat daardoor de zoo gewenschte eenstemmigheid niet zou verkregen worden. Er werd besloten: »Ist im Folge einer Wiederaufnahme des Verfahrens zu Gunsten des Verurtheilten auf Freisprechung desselben oder in Anwendung eines milderen Strafgesetzes auf eine geringere als die verbüsste Strafe erkannt worden, so ist

derselbe berechtigt, aus der Staatskasse Genugthuung für die gänzliche oder theilweise Verbüssung der Strafe, sowie den Ersatz der in Folge der Strafverbüssung entstandenen vermögensrechtlichen Nachtheile zu verlangen."

Eene wettelijke regeling is mislukt, daar Bismarck zich slechts met de conclusie, die in 1883 door de commissie uit den Duitschen Rijksdag 11) werd gedaan wilde vereenigen, op voorwaarde, dat de vaststelling van het montant bij hem zou blijven. Hij hield het wel voor eene »humanitäre Aufgabe", die ligt binnen de grenzen der bemoeiing van den Staat, schadeloosstelling te geven.

Daar de commissie aan dien eisch niet wilde toegeven, bleef de zaak onbeslist. Intusschen was ook een wetsontwerp ingekomen van PHILIPS en LENZMANN, hetgeen 5 December 1882 besproken en naar bovengenoemde commissie verwezen was. Welk succes dit gehad heeft door toedoen van den Rijkskanselier hebben wij gezien. Het volgende jaar behandelde de Juristen-Vergadering op den 12den, 13den en 15den Maart de zaak op nieuw en nam haar aan. Op 7 Maart 1888 zag een nieuw ontwerp het daglicht en wel van Munkel. Dit werd verworpen. Toch werd op den

---

11) Verslag der commissie in 1883: Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungs- und Strafhaft door Dr. F. v. Schwarze, pag. 4—6.

17den Maart het vertrouwen uitgesproken, dat de Bondsstaten zorgen zouden voor geldmiddelen voor eventueele schadeloosstelling. Twee nieuwe ontwerpen, een van RINTELEN (13 Nov. 1890) en een van TRAEGER (2 Dec. 1890) werden mij door de vriendelijkheid van Prof. Dr. v. BAR uit Göttingen toegezonden. Het eerste werd o.a. ondersteund door Dr. WINDHORST, en 29 andere staatslieden en juristen. Het laatste o.a. door Prof. Dr. v. BAR, Dr. MEYER, MUNKEL, UHLENDORFF, Dr. VIRCHOW en 56 anderen. In het vorige jaar dus is de vraag weer ter sprake gekomen. De pers, en wel het Berliner Tageblatt, heeft zelfs eerst kort geleden, op Vrijdag 6 Mei, aangedrongen om de quaestie wettelijk te regelen.

Oostenrijk. Daar is in 1848 voor het eerst over schadeloosstelling gesproken en wel in de Deutsche Grund-Rechte, waarvan art. 111 § 8 luidt: »Vom Schuldigen und nöthigenfalls vom Staate soll einer widerrechtlich verfügten Gefangenschaft Genugthuung oder Entschädigung verlangt werden können." Een schrede verder ging men in 1872 in het Syndicatsgesetz. 12)

In 1873 werd in de zitting van het Oostenrijksche Heerenhuis op 19 Februari een ontwerp ingediend. In de zitting van 4 Maart 1882 stelde Dr. Roser in het Huis van Afgevaardigden een motie in, dat eene com-

---

12) Ger Saal. XXXVI, blz. 369.

missie zich met een nieuw ontwerp belasten zou. Wer kelijk kwam een ontwerp, dat door de subcommissie werd aangenomen. Daarna werd weer een nieuw ontwerp voorgedragen en wel van de Regeering (minister Praschak). Dit werd in het Huis van Afgevaardigden op 12 Februari 1884 met algemeene stemmen aangenomen. De opgetreden redenaars hadden zich allen *voor* het ontwerp verklaard. Bij de discussiën was er wel eenig verschil van meening, daar de grond, waarop schadeloosstelling zou gegeven worden, niet bij allen dezelfde was.

Berichten hieromtrent verschafte Dr. Jaques. Bij de laatste beraadslaging in het Heerenhuis trad graaf Richard Belcredi op tegen het ontwerp, waarop de verdere besprekingen werden verdaagd. Bij den aanvang van de 10e zitting van het Huis van Afgevaardigden, kwam een nieuw ontwerp ter tafel. De eerste lezing daarvan had plaats in Januari 1887. Weer werd het ontwerp aangenomen (18 Maart 1890). Het Heerenhuis liet het ontwerp vele maanden liggen. Intusschen kwam kort na de opening van de 11e zitting ten derde male een ontwerp, dat veel ingekort was. Weer had in het Huis van Afgevaardigden aanneming plaats en wel op het einde van Juli 1891. Alweer ontmoette het ontwerp oppositie in het Heerenhuis. Thans begint men de zaak wel eenigszins belachelijk te vinden, althans een nieuw klein ontwerp, dat door het Heerenhuis is opgesteld, is thans door het Huis van Afgevaardigden op motie van Dr.

Jaques aangenomen, ofschoon men het er niet geheel en al mede eens was. 13)

In Portugal treft men in het ontwerp strafrecht van 1861 eene bepaling aan. Voor de schadeloosstelling verklaarde zich de beroemde criminalist Jose de Mello Freire op het eind der vorige eeuw. Het ontwerp 1861 werd in 1864 door een tweede gevolgd; beiden zijn thans zonder gewicht, daar de quaestie gedeeltelijk op 1 Juli 1867 in het burgerlijk wetboek en gedeeltelijk op 16 September 1886 in het wetboek van strafrecht is geregeld. De schadeloosstelling voor preventieve hechtenis is op het Juridisch Congres van 1889 behandeld en is met algemeene stemmen aangenomen, dat schadeloosstelling toegekend wordt aan »accusés libérés comme innocents, à moins que les prévenus ne le soient par suite de légitime suspicion provenant de faux aveu ou de fauses indices". 14)

In België was in 1874 in behandeling: »une proposition tendante à allouer une indemnité aux prévenus ou accusés acquittés". Het rapport der commissie (28 December 1874) verklaarde er mede in te stemmen: »que la société accorde une indemnité aux condamnés, dont l'innocence a été judiciairement constatée". Op 20

---

13) Men zie over de Oostenr. geschiedenis van de laatste jaren het Znaimer Wochenblatt 1892, Nos 18. 20. 22

14) Zulks ik mij meegedeeld door Dr. J. J. Taveres de Medeiros uit Lissabon.

Februai 1884 werd een ontwerp ingediend, dat niet is aangenomen. Volgens de mededeeling, die Prof. PRINS uit Brussel mij deed, is op het oogenblik een nieuw ontwerp aanhangig in de Kamers, dat weldra in den senaat zal komen.

In Engeland heeft men tot nu toe ook geene wettelijke regelingen gemaakt, ofschoon in 1782 JEREMIAS BENTHAM en in 1808 SAMUEL ROMILLY de schadeloosstelling besproken hebben.

Men schijnt er echter niet ongeneigd om deze toe te kennen, wanneer iemands onschuld later bewezen wordt. Het Lagerhuis toch heeft o. a. in 1864 een voorstel van Sir G. Grey met 148 tegen 104 stemmen aangenomen, ten behoeve van den reeds in de Inleiding 15) genoemden M. Bewicke. Volgens de mededeeling van M. M. JORDAIN en BUJARD in hun » discours, prononcé à l'audience solennelle de rentrée" in 1890, is er op het oogenblik werkelijk een wetsontwerp aanhangig. 16)

In Zwitserland is in de meeste cantons de zaak wettelijk geregeld.

In Zweden besloot de Rijksdag in 1886 een post op de begrooting te stellen van 100.000 kronen.

Wettelijk is de zaak geregeld op 12 Maart 1886,

15) Geval N°. 14.

16) Een tegenstrijdig bericht kreeg ik echter van Mr. John Macdonell uit Londen.

nadat zij in 1884 op de Juristen-Vergadering door Dr. Uppström was besproken.

In Denemarken is op 5 April 1888 een wet aangenomen.

En thans gaan wij over tot ons land.

Nederland behoort tot de landen, die achteraan komen. Niet alleen, dat er geene wettelijke regeling bestaat, sinds de wetsontwerpen tot vaststelling van een nieuw wetboek van strafvordering gereed gemaakt door den Minister GODEFROY (1861) voor het eerst ingediend door den Minister OLIVIER (1863), daarna herhaaldelijk (1863—1869) op de parlementaire agenda, maar nooit in openbare behandeling gekomen, is geen voorstel meer ingediend. De vraag is op de Juristen-Vergadering van 1886 wel ter sprake gekomen en met algemeene stemmen aangenomen, doch eenig resultaat heeft dit gunstige teeken nog niet gehad. Belangrijke præadviezen zijn hieromtrent verschaft geworden door Mrs J. DOMELA NIEUWENHUIS en F. B. CONINCK LIEFSTING. Ook in het ontwerp strafvordering van Modderman is het beginsel op ruime schaal erkend. Volgens du Tour was de toekenning bedenkelijk.

De Pinto 17) schrijft:

»De Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE vond hiertoe echter geen termen (nl. om schadeloosstelling te geven aan een in het revisieproces onschuldig veroor-

17) Herziene Wetboek van Strafvordering. Deel II, blz. 521.

deeld gebleken persoon). Hij nam in het der Tweede Kamer aangeboden ontwerp niet alleen de artt. 123 j en k (niet voorkomende in het O. R. O) benevens de slotbepaling van art. 221 cc, maar ook het nieuwe tweede lid van art. 413 (waar de schadeloosstelling besproken wordt) terug. De commissie van rapporteurs achtte het wenschelijk de laatstgemelde bepaling te herstellen.........

Niettegenstaande de Regeering en de Tweede Kamer het daarover (nl. over de toekenning van schadeloosstelling) reeds voor meer dan twintig jaar eens waren geworden......... *achtte de Minister dit vraagstuk blijkens zijn in het verslag opgenomen antwoord in 1885 nog hoogst bedenkelijk* en wenschte hij het dus — in tegenstelling met zijn ambtsvoorganger — bij deze herziening nog niet te zien uitgemaakt."

Vóór de tweede helft dezer eeuw heeft men het onderwerp laten rusten, tenminste van de 17e eeuw af; Mr. Leyds deelt ons in zijn dissertatie een geval mede, dat er in 1608 een vonnis is aan te wijzen, waarbij vergoeding is toegekend aan een onschuldig veroordeelde. 18) Is er nu bij onze wetgevende macht nooit over gediscussieerd, is er onder hare leden geen geweest, die op hare zittingen de vraag ter tafel heeft gebracht?

Ter beantwoording dezer vraag deel ik mede, dat dit punt werd verhandeld bij de beraadslaging over

---

18) Inleiding Geval 1.

het ontwerp-Wetboek van Strafvordering van GODEFROY-OLIVIER (10 November 1864).

De Regeering verklaarde in de memorie van toelichting op art. 17 van den 14^{en} Titel: 19)

»dat de toekenning van recht op schadeloosstelling aan gewichtige bedenkingen onderhevig is, minder met het oog op de kosten, die daaruit voor den Staat zouden *kunnen* voortvloeien, want behalve, dat die kosten bij de uiterst zeldzame gevallen niet vele kunnen zijn, zou dit bezwaar geen overwegenden invloed mogen uitoefenen, dan wel uit hoofde van het beginsel. Acht men het billijk, dat de onschuldig veroordeelde worde schadeloos gesteld, op welk een grond zal men den Staat met de schadeloosstelling belasten? Al wilde men ook ten behoeve van den veroordeelde den Staat aansprakelijk stellen voor de dwalingen van den rechter en de aansprakelijkheid alzoo buiten de grenzen van het recht uitbreiden, het is geheel onjuist, dat in de latere vernietiging der veroordeeling het blijk is gelegen, dat de rechter, die de veroordeeling heeft uitgesproken in den stand der zaak, zooals deze zich bij hem voordeed, anders had behooren te beslissen. Daar gelaten nog de gevallen, waarin de rechter opzettelijk is misleid, zooals door valsche verklaringen of door valsche stukken; daargelaten zelfs dat, evenals in het reeds hierboven vermelde geval, dat zich hier te lande heeft

19) Bijl. Tweede Kamer 1863—1864, blz. 757.

voorgedaan, de misleiding soms te wijten is aan den beklaagde zelf, die in strijd met de waarheid schuld bekent, kan een samenloop van omstandigheden, bij de meest volledige instructie, den meest kundigen en meest gemoedelijken rechter op het dwaalspoor hebben gebracht. De veroordeelde moge door die misleiding, waaraan anderen of hij zelf schuld heeft, of tengevolge van den hem noodlottigen samenloop van omstandigheden schade hebben geleden, geen grond bestaat, om juist den Staat meer dan een ander tot vergoeding dier schade gehouden te achten."

De voorstanders der schadeloosstelling bleven echter bij huu opinie en lieten zich door deze woorden niet overhalen.

Vele leden van den Hoogen Raad wilden niet toegeven, dat de schadeloosstelling niet moest gegeven wor. den, wanneer den rechter geen verzuim of schuld te wijten is.

Hiermede vereenigde zich ook de Commissie van Rapporteurs.

Het voorloopig verslag zegt: 20)

»Door meerdere leden werd hier met nog meer aandrang dan ten aanzien van de vrijgesprokenen het denkbeeld verdedigd, dat de Staat aan de onschuldig veroordeelden eene billijke vergoeding verschuldigd is voor *de krenking in eer en goeden naam, het gemis van*

---

20) Bijl. 1863—1864, blz. 1818.

vrijheid, de materieele schade, in één woord, voor het veelzijdig leed, hem door de publieke terechtstelling en veroordeeling berokkend. De stelling hier geopperd, vindt verdediging bij bevoegde juristen en wordt in de Memorie van Toelichting niet ontzenuwd.

Immers de gehoudenheid van den Staat, zij moge betwijfeld worden in foro civili, berust op den grondslag van billijkheid en rechtvaardigheid. Het is de Staat, die door *zijne* wet en door *zijne* rechters stellige krenking en schade te weeg brengt: en indien dit geschiedde in de uitoefening van de plicht der handhaving der publieke veiligheid, *ook het algemeen belang vordert de herstelling van het daardoor teweeggebrachte onrecht.* Het geldt hier trouwens geene individueele belangen, maar de bevestiging van een rechtvaardig algemeen beginsel. Ingeval de veroordeeling evenwel het gevolg mocht geweest zijn van eigen moedwil of opzettelijke misleiding der rechters door den beklaagde zelven, moest vergoeding uitgesloten zijn".

Op den 16en November werd, nadat de Regeering eindelijk had toegegeven, aan art. 17 van den 14 Titel deze alinea toegevoegd: 21)

»De Hooge Raad kan bij het zelfde vonnis den onschuldig veroordeelden tevens, ten laste van den Staat, vergoeding toekennen voor de schade door hen ten gevolge van de veroordeeling geleden. Het bedrag der

---

21) Bijl. 1864—1865 blz. 501.

vergoeding wordt bij het arrest vastgesteld en daarvoor door den president een bevelschrift voor de tenuitvoerlegging afgegeven".

De Memorie van Toelichting houdt het volgende in: 22)

»De Regeering heeft met aandacht overwogen, hetgeen het verslag inhoudt omtrent het toekennen van vergoeding voor de schade, die door overlegging van overtuigingstukken mocht worden geleden. Zij heeft dit onderwerp tevens in verband gebracht met hetgeen elders in het verslag voorkomt ten aanzien van het geven van eene billijke vergoeding aan hen, die vrijgesproken of van rechtsvervolging ontslagen worden, of die, tengevolge van de herziening van het gewijsde, ten onrechte blijken veroordeeld te zijn. De overweging heeft tot uitkomst gehad, dat, hoezeer het bestaan van een recht op schadeloosstelling in de hierboven vermelde gevallen niet wordt aangenomen en dus in dat opzicht volhard wordt bij het gezegde in de vorige toelichting, nochtans het besef der billijkheid naar de middelen heeft doen omzien om tot eene bevredigende regeling van dit belangrijke onderwerp te geraken."

Dat deze redeneering lang niet ver genoeg gaat, alsook dat de toepassing niet facultatief, maar imperatief moet zijn, zal ik later in mijn tweede hoofdstuk trachten te verdedigen. Hoe het ook zij, men heeft het goede pad ingeslagen en men is alweder halverwege blijven

---

22) Bijl. 1864—1865 blz. 508.

stilstaan. Het bleef bij een ontwerp, wettelijke regeling kwam niet tot stand. Wel werd later de quaestie voor preventieve hechtenis nog eens behandeld bij art. 27 van het tegenwoordige Wetboek van Strafrecht. Van schadeloosstelling voor onschuldig veroordeelden hoorde men niets meer, en de wensch van Mr. Simons in zijn beknopte handleiding van het Wetboek van Strafvordering, dat het votum der juristen-vergadering den minister zal doen besluiten nog eens over dit vraagstuk na te denken, een wetsontwerp bij de Staten-Generaal in te dienen, is niet vervuld. Domela Nieuwenhuis en Coninck Liefsting waren in hun praeadviezen vóór de schadeloosstelling en ook de juristen-vergadering heeft zonder hoofdelijke stemming het vraagpunt toestemmend beantwoord. Toch heeft de minister zich hierdoor niet laten overhalen.

Ik heb voorheen meegedeeld, dat de quaestie bij ons niet tot eene wettelijke regeling is gekomen; ik mag echter niet verzuimen hier thans aan toe te voegen, dat in het militaire recht het beginsel eenigszins is erkend. Terecht zegt Mr. Leyds dat het verwondering baart, 23) dat het meest achterlijke van onze wetboeken het onrecht heeft ingezien.

Deze opmerking is zeer juist. Of is het niet vreemd, dat een wetboek, dat zoovele leemten bevat, deze lacune heeft trachten aan te vullen? De artt. door den

---

23) l. c., blz. 33.

schrijver uit de rechtspleging bij de Land- en Zeemacht aangehaald, wil ik ook hier even laten volgen:

Art. 15 Rpl. Landmacht en art. 9 Rpl. Zeemacht: »Indien een gearresteerde zich over het arrest of over de hem opgelegde straf bezwaard vindt, zoodat hij meent ten onrechte gearresteerd, of onschuldig of te zwaar gestraft te zijn, zal hij daarvoor zijne klachten alsdan kunnen inbrengen, en zelfs mogen verzoeken, dat de zaak door een krijgsraad worde onderzocht."

Art. 16. Rpl. Landm. en art. 10 Rpl. Zeemacht.

»Wanneer, ten einde als voren, het onderzoek van den krijgsraad verzocht wordt, zal de kommandeerende officier zulks niet mogen weigeren, mits de klager in arrest blijve, of, zoo hij reeds mocht ontslagen zijn, zich alvorens weder in arrest begeve."

Art. 17. Rpl. Landm. en art. 11 Rpl. Zeemacht.

»De krijgsraad zal vervolgens de zaak moeten onderzoeken, en, indien dezelve des klagers klachten wettig bevindt, zorgen, *dat aan hem het geleden ongelijk behoorlijk gebeterd worde.*"

Werkelijk wordt ook de materieele schade vergoed.

Nadat ik aldus een overzicht heb gegeven van den stand en geschiedenis der zaak in Europa, zal ik dit Hoofdstuk eindigen met eene opgave der litteratuur, welke mij over de schadeloosstelling voor onschuldig veroordeelden bekend is.

NEDERLAND.

CHUMACEIRO AZN. Een te haastige tenuitvoerlegging van een strafvonnis. (Curaçao 1891).

Mr. J. V GICH. Moet aan onschuldig veroordeelden, aan beklaagden, die vrijgesproken zijn of van verdere vervolging ontheven worden, van staatswege schadeloosstelling verleend worden?

den Haag, July 1886. (Themis 3e St. 1886).

Mr. J. DOMELA NIEUWENHUIS. Moet aan onschuldig veroordeelden, alsmede aan beklaagden, die vrijgesproken of van verdere vervolging ontheven worden, schadeloosstelling worden verleend?

(Præadvies Jur.-Verg. 1886).

Mr. F. B. CONINCK LIEFSTING, idem.

Mr. J. D. C. C. W. DE MOL. Iets betreffende hen, die onschuldig zijn veroordeeld.

(N. Bijdragen. 1865, blz. 424).

ITALIË.

GREGORACI. Della reparazione degli errori giudiziarii. (Turijn 1891).

FRANKRIJK.

J. BUJARD. De la revision des procès criminels et de la réparation, due aux victimes des erreurs judiciaires (15 Oct. 1890). (Aix. Remondet-Aubin '90).

M. JORDAIN. La réparation des erreurs judiciaires (16 Oct. 1890). (Toulouse Tardieu 1890).

J. DESSALLES. Quelques réflexions sur la détention préventive, la mise au secret et la réparation des erreurs judiciaires. (Paris Cotellin 1863. 24)

DUITSCHLAND.

Dr. F. O. v. SCHWARZE. Die Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungshaft und Strafhaft.
(Ger. Saal. Bd. XXXIV, blz. 100—145).

Prof. Dr. A. GEYER. Ueber die den unschuldig Angeklagten oder Verurtheilten gebührende Entschädigung.
(Deutsche Zeit- und Streitfragen. Heft 169. Hamburg, Richter). (1882).

---

24) Bij de fransche litteratuur zijn ook te noemen : De dissertaties van : BERNARD, oud advocaat-generaal bij het Hof van Dyon en PASCAUD, Raadsheer in het Hof van Chambéry, beiden resp. voorkomende in de Revue critique de législation 1870 en 1888 Titels hiervan zijn mij onbekend.

Prof. Dr. A. GEYER. Entschädigung unschuldig Angeklagter und Verurtheilter.

(V. Jahressupplement zu Meyers Conversationslexicon blz. 235—242).

Prof. Dr. F. v. LISZT. Die Staatliche Entschädigung unschuldig Verurtheilter.

(Politische Wochenschrift Nr 29 (1882) blz. 235—237). (Replik in Nr 35 blz. 283—285).

Verhandlungen des XVI deutschen Juristentages.

(Berlin J. Guttentag. Bd. II. blz. 241—279).

Dr. HAVENSTEIN. Die Entschädigung unschuldig Verurtheilter.

(Politische Wochenschrift Nr 31 (1882) blz. 250—252).

Dr. ZUCKER Noch ein Wort über die Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungshaft und Strafhaft.

(Ger. Saal. Bd. XXXIV, blz. 519—521).

Dr. D. ZELLER. Das Entschädigungsrecht des unschuldig Verurtheilten.

(Die Gegenwart Berlin, Stilke, Bd. XXIII (1883.) Nr 2, blz. 19. 20).

Dr. D. ZELLER. Die Staatliche Entschädigung unschuldig Verurtheilter.

(Wissenschaftlich Vierteljahrsschrift für Volkswirthschaft, Politik und Kulturgeschichte 20 Jahrg. Bd. II. 2 Hälfte, blz. 160—186).

Dr. L. v. BAR. Die Entschädigung unschuldig verurtheilter und verhafteter Personen.

(Deutsche Revue über das gesammte Nationale Leben der Gegenwart. 7 Jahrg. Bd. IV (Oct. Dec. 1882), (blz. 354—374).

Verhandlungen des Deutschen Reichstags 23 Sitzung am 3 Dec. 1882. (Blz. 612—639).

ANONYMUS. Die Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungshaft und Strafhaft.

(Ger. Saal XXXVI, blz. 561—574).

ANONYMUS. Die Entschädigungsanspruch wegen ungerechtfertigter Straf- und Untersuchungshaft.

(Die Grenzboten 42 Jaarg. 1883, blz. 605—619, Leipzig).

Dr. F. BEROLZHEIMER. Die Entschädigungsanspruch unschuldig Verurtheilter und Verhafteter. (Furth 1891).

(Ger. Saal. Bd. XLV, Blz. 234).

OOSTENRIJK.

Dr. H. JAQUES. Ueber Justizmorde und über Entschädigung schuldlos Verurtheilter und Verhafteter.

(Vortrag; Allgemeine-Augsburger-Münchener Zeitung, 1882, Nr. 121 und 122 Beilage).

Dr. H. JAQUES. Die Entschädigung unschuldig Verurtheilter in Deutschland und Oesterreich.

(Deutsche Rundschau, Mai 1884, Berlin).

Dr. H. JAQUES. Die Unschuldig Verurtheilter in Deutschland und Oesterreich.

(Leipziger Illustrirter Zeitung 1884).

Dr. H. JAQUES. Unschuldig Verurtheilter. Ein Stück Parlamentgeschichte.

(Znaimer Wochenblatt 1892, Nrs 18. 20. 22).

Dr. J. ISENSEE. Vorschläge zur Abänderung der Strafgesetzgebung. (Dessau 1885).

OLG. RATH. F. GERNERTH. Zur Frage der Entschädigung für unverschuldete Uebel des Strafverfahrens.

(Oest. Centralblatt für die Jur. Praxis von Dr. L. Geller, I. 1883, 1e Heft, Wien).

HOOFDSTUK II.

Uitwerking van het beginsel.

Mit Recht wird man erbarmungslos auf gerechte Sühne dringen, wo unter wissentlicher Beugung des Rechts ein Unschuldiger verurtheilt worden ist.

GEYER.

Schadeloosstelling voor onschuldig veroordeelden. De naam alleen reeds doet ons denken aan een plicht, ons door de rede geboden. Schadeloosstelling voor iemand, die door eene dwaling van een rechter, door een misgreep van een ambtenaar van die gemeenschap, dat collectivum, dat wij maatschappij noemen ten onrechte heeft geboet, wien reeds te voren bij het vooronderzoek, het zwaard van Damocles heeft boven het hoofd gehangen, die in angst heeft verkeerd, en in onzekerheid of hem het noodlot zou treffen, ja of neen; dit

was niet genoeg voor den rampzalige, neen het zwaard moest vallen en zijn onschuldig hoofd treffen. Het touw, waaraan het zwaard hing, was gekapt door een ambtenaar van den Staat.

Het zeldzame geval dat de rechter dit doleus of culpoos gedaan heeft, valt buiten den kring der beschouwing. De behandeling hiervan zal ik dus laten rusten, want heeft een rechter opzettelijk of door grove nalatigheid de rampen van eene veroordeeling berokkend, heeft hij, zooals de Romein zegt, zijn oordeel *dolo malo in fraudem legis* geveld, dat dan den getroffene eene actie openstaat, is onbetwistbaar. Immers art. 1401 van ons Burgerlijk Wetboek vermeldt, dat elke onrechtmatige daad, waardoor een ander schade wordt berokkend, dengenen, door wiens schuld die schade veroorzaakt is, in de verplichting stelt om die schade te vergoeden.

Ik laat hier de vraag daar, of in een dergelijk geval soms de Staat voor die ambtenaren moet aansprakelijk gesteld worden. 1) Ik vermeld hier alleen, dat ik mij bepaal tot de veroordeeling, die gevallen is, zonder dat den rechter eenig opzet of schuld te wijten is.

Schadeloosstelling aan een onschuldige, »is dat geen

---

1) Cnf. hierover Mr. A. F. K. Hartogh, dissertatie blz. 192. De aansprakelijkheid van den Staat voor zijne ambtenaren. Leiden 1869).

postulaat van de rede" vraagt v. GIGCH. 2) Zegt het gevoel ons niet, dat het een schandelijke omissie zou zijn, wanneer wij zulks over het hoofd zien. Is dat geen verstoring van de maatschappelijke orde, is dat geen omverwerping van wat recht en heilig is? Terecht zegt JEREMIAS BENTHAM: 3)

»An error in justice is already by itself a subject of grief; but that this error, once known, should not be repaired by proportional indemnification is an overturning of the social order."

Is dit niet juist? Is het niet werkelijk eene verstoring van de orde, wanneer wij zonder eenige vergoeding toe te kennen eerst iemands vrijheid, eer, sociale stelling, werkkracht, gezondheid ontnemen, wanneer wij hem smart en zorg berokkenen, wanneer wij der familie ellende op het hoofd stapelen en dat waarvoor? Omdat men dacht goed te doen, men dacht der maatschappij een weldaad te bewijzen door iemand, die, zooals men meende, inbreuk maakte op de rechten der burgers, die de rechtsveiligheid krenkte of in gevaar bracht, de gelegenheid daartoe voor het vervolg te benemen, hem te doen boeten voor zijn euveldaad, hem te doen inzien wat hij gedaan had en hem te waarschuwen voor de toekomst. Doch de Staat deed dit alles onnoodig, het arme slachtoffer had dit lesje

2) Brochure Themis 1886, 3de stuk, blz. 5.

3) Principles of penal Law P. 1, ch. 18.

van den Staat niet meer noodig, hij wist ook zonder dat zeer goed, welke zijne plichten waren en de Staat heeft dus schromelijk onrechtvaardig in zijne vrijheidsrechten, in zijn hoogste, meest gewaardeerde goed ingegrepen. Geen schadeloosstelling te geven in een dergelijk geval, zegt BUJARD, 4) »c'est déshonorer la loi", dat is eene onteering van datgene, wat gemaakt is, wat strekken moet om de rechtsorde te beveiligen; »Si l'accusé eut été trouvé coupable, il aurait dû à la société une réparation dans sa personne et dans ses biens, il est innocent, la proposition est renversée, c'est à lui, que l'indemnité est due", zegt JORDAIN. 5)

Ook DE PINTO vindt de wet onzedelijk, die toelaat, dat zij er zich kan van af maken door de flegmatieke verklaring, die men kan aanplakken en afkondigen: Ik heb mij vergist. Deze flegmatieke verklaring van den Staat, »die Bürge aller Rechte, der Hort der Gerechtigkeit", zooals GEYER zegt, die somtijds zelfs eene schandelijke ergerlijke vergissing op zijn geweten heeft!! Dat deze helaas genoeg voorkomen, heb ik in mijn Inleiding aangetoond. En waar nu voorbeelden bewijzen, dat van bewakers van het recht zulk onrecht kan uitgaan, behoeven daar voor de eer en de vrijheid der

---

4) Discours de rentrée van 1890. La révision des procès criminels.

5) Discours de rentrée van 1890. La réparation des erreurs judiciaires.

burgers niet krachtiger waarborgen gegeven te worden, dan wij bezitten. 6)

De Oostenrijksche wetgeving ziet de belangrijkheid van de quaestie zoo goed in, dat zij niet aan de behandeling van de schadeloosstelling voor preventief gedetineerden wil overgaan, alvorens deze vergoeding is toegestaan.

Ook GEYER's woorden 7) wil ik hier even aanhalen, waar hij zegt:

»Wenn die Handhabung der Gesetze zur Verletzung des Rechts geführt hat, so musz der Staat, von dem das Gesetz und dessen Anwendung ausgegangen ist, auch für die Folgen eintreten."

De Staat moet des te meer zijne fouten goed maken, omdat hij als sterkere staat tegenover den enkelen zwakkeren individu, dien hij beschermen moet, dien hij moet bijstaan, hem, die toch bukken moet voor den Staat, al doet deze onrecht.

Het is al het minste, wat de Staat doen kan tegenover den individu, wanneer hij zijne fouten, die zoo ernstige gevolgen meeslepen, tegenover hem geheel uitwischt, op wien die gevolgen neerkomen, wanneer hij den toestand, die moest ingetreden zijn, zooveel mogelijk te voorschijn roept, den toestand, die niet moest ingetreden zijn uit de gedachte tracht te ver-

---

6) N. Rotterdamsche Courant van 12 Maart 1883.

7) Ger. saal XXXVI blz. 366.

wijderen van den ongelukkige, wien het noodlot zoo ter dege heeft gekastijd. En zou de Staat nu blind zijn voor zijne eerste plichten? Dat mag, dat kan niet.

Wat geeft eene rehabilitatie, zooals ons tegenwoordig recht den veroordeelde toestaat zonder schadeloosstelling voor de straf, die hij onschuldig heeft ondergaan, voor de nadeelen hem zelfs toegebracht door den geheelen loop van het proces, waarin zijn eer de speelbal is geworden van het publiek.

»Un coupable puni", zegt LABRUYÈRE 8), »c'est l'exemple pour la canaille; un innocent condamné, c'est la préoccupation de tous les honnêtes gens."

Wanneer de Staat vergoeding geeft, maakt het ook meer indruk op het publiek, dat ziet, dat de Staat zelf de onrechtvaardige veroordeeling, dus onrecht zooveel mogelijk tracht goed te maken, zegt Coninck Liefsting in zijn praeadvies. »Het hoogste gezag geve aan de natie het bewijs, dat bij de zware plichten om wetten te handhaven en schuldigen te straffen, ook een open oor blijft voor het beroep op dwalingen, en zoonoodig een open beurs om ongeluk en schade, daardoor ontstaan te vergoeden."

Wees niet bang om uw onrecht te erkennen, houd niet de zaak geheim, zooals het Fransche parlement uit schaamte gedaan heeft, toen het de mededeeling van stukken en vonnis verbood na het beruchte proces

---

8) Jaques, Ueber Justizmorde blz. 10.

Calas. Beken ruiterlijk uw onrecht en maak het weer goed, dan zal de mensch zeggen: Hij, die het onrecht pleegde, tracht de fout te herstellen, tracht recht boven onrecht te doen gelden. Het geheimhouden van rechterlijke dwalingen mag niet voorkomen, nu de tijden van het oude inquisitore proces voorbij zijn.

Terecht zegt v. GIGCH, dat, wanneer geen dwalingen worden publiek gemaakt, het publiek daarom nog niet zal gelooven, dat er geene voorkomen.

De beteekenis van rechterlijke dwalingen kan niet ernstig genoeg worden opgevat. Treffend zegt BONNEVILLE DE MARSAGNY. 9) »Je ne connais pas d'ídée, qui laisse dans l'âme une plus douloureuse impression!

Erreur et justice! Le seul accouplement de ces deux mots, a, je ne sais quoi de monstrueux, qui fait tressaillir comme l'aspect d'une profanation ou d'une sacrilège!"

»La justice", zegt hij elders — en deze woorden herinneren aan wat ik boven van JEREMIAS BENTHAM heb aangehaald — »La justice qui frappe un innocent, ne viole pas seulement la loi, elle va directement contre son but; elle opprime au lieu de protéger; au lieu de raffermir l'ordre elle l'ébranle profondement." 10)

Zeer kras vat Windhorst de quaestie op, daar hij van oordeel is, dat, wanneer iemand onschuldig tot gevangenisstraf wordt veroordeeld, dit gelijk staat met een

9) Amélioration de la loi criminelle I, blz. 485.

10) Amélioration de la loi criminelle II. blz 640.

misdrijf tegen de persoonlijke vrijheid, welke de Staat zich haasten moet weer goed te maken. Er is gehandeld tegen den waren wil van den Staat. Deze toch wil recht en in zijn naam is onrecht geschied. Thans moet hij herstellen of hij het onrecht had kunnen vermijden, ja of neen.

Eenige bezwaren zijn geopperd tegen het beginsel. Voornamelijk zijn sommigen tegen het geven van schadeloosstelling opgekomen uit vrees, dat de staatskas te veel zou lijden, te veel zou belast worden met te zware offers. ZUCKER o. a. is vooral een der tegenstanders om deze reden. Er zijn juristen, die daarom slechts voor openlijk herstel van eer zijn door aanplakking van het onschuldig verklarend arrest op publieke plaatsen en door bekendmaking daarvan op staatskosten in eenige veel gelezen nieuwsbladen. Misschien wel een grootsche manifestatie? vraagt DOMELA NIEUWENHUIS in zijn praeadvies. Ik kan mij met deze ironische vraag volkomen vereenigen. Zij die vreezen, dat de kosten voor den Staat te hoog zouden loopen, schijnen al zeer weinig vertouwen in de rechterlijke macht te hebben en schijnen beducht te zijn, dat de rechterlijke dwalingen veelvuldig zullen voorkomen. Maar al ware dit zoo, al zou de staatskas te hoog bezwaard worden, dit mag nooit een argument zijn tegen de instelling. Al was het principieel waar, zegt VON BAR, 11) dan is toch

---

11) Deutsche Revue 7. Jahrg. Heft 12 blz. 366.

»die Rechtsicherkeit in der Kriminaljustiz höher als eine selbst für das Budget des Staates fühlbare Belastung." Het zou ergerlijk zijn, wanneer een land niet meer goed kon maken, wat zijn eigen organen bedorven hebben. En stel, de schatkist zou te zwaar belast worden, zouden de belastingplichtigen niet gaarne, wanneer zij weten voor welk goed doel deze geheven wordt, een kleine verhooging zich getroosten? Deze verhooging zal, geheven over alle belastingbetalenden, minder gevoeld worden dan wanneer de geheele last zou getorst worden door één persoon alleen, die de gevolgen van het verkeerd gevelde vonnis alleen te dragen heeft.

Domela Nieuwenhuis schreef in 1878: »Het finantieel bezwaar mag ten deze niet wegen, zoodra het recht moet worden erkend. Het Nederlandsche volk toone ten minste even veel hart voor het behoud van onschuldig van hun vrijheid beroofde medeburgers, als voor het behoud van den veestapel. Tot onteigening en afmaking van runderen worden soms duizenden uitgegeven. De onteigening ten algemeenen nutte vereischt soms millioenen, de onteigening der individueele vrijheid is, waar het onschuldigen geldt, ook de vereischte offers in ruime mate waard."

Verzet tegen een gewijsde is natuurlijk nooit geoorloofd. Het recht moet zijn geregelden loop hebben, wat zou er anders worden van de orde van den Staat, maar komt het er op aan, hem later vergoeding toe te kennen, dan mag dit bezwaar geen gewicht in

de schaal leggen. Ook den grond van de restrictie van Geyer 12) zie ik geenszins in, dat namelijk de Staat van het toekennen van schadeloosstelling zou moeten afzien, wanneer zij zóó hoog zou loopen, dat zij andere plichten zou moeten verzuimen. Ten eerste zie ik niet in, hoe het mogelijk is, dat dit geval zich zou *kunnen* voordoen en al ware dit zoo, staat deze plicht, dunkt mij, minstens even hoog, zoo al niet hooger dan andere staatsplichten.

Een tweede bezwaar vinden sommigen hierin, dat er geen equivalent te vinden is voor de ontneming van vrijheid en eer. Een krasse redeneering voorwaar! Ik stem er in toe, dat men den onschuldige helaas zelden ten volle zal kunnen vergoeden wat hij door de veroordeeling heeft geleden. De gezondheid b.v. zal niet altijd door middel van geld of iets dergelijks te herstellen zijn. Maar dat is toch waarlijk geen reden om te zeggen: Spaar uw moeite en belast de schatkist niet, als gij den ongelukkige toch niet alles kunt vergoeden. Deze redeneering zou iets hebben van een dief, die denkt: Ik heb *f* 100 gestolen, ik heb *f* 20 daarvan verbrast, ergo kan ik de volle *f* 100 niet meer terugbetalen; dan zal ik maar de overige *f* 80 voor mij zelven behouden. Voornamelijk in de landen, waar de doodstraf nog niet is afgeschaft, komt het helaas voor, dat de fout niet meer te herstellen is; gelukkig is in

12) Zeit- und Streitfragen. Heft 169 blz. 34.

ons land ten minste de weg daartoe afgesneden. Neen, ook dit tweede bezwaar kan men m. i. gerust achterwege laten. Al kan de Staat ook niet ten volle vergelden, hij geve ten minste een schadeloosstelling evenredig aan het begaan onrecht; maar in elk geval geen gedeeltelijke, niet slechts eene matige, billijke, zooals ZUCKER wil. Zij worde geen aalmoes. Terecht zegt, FLEICHMANN. 13)

»Die Entschädigung musz eine reichliche sein, nicht, wie anscheinend in der Schweiz, den Charakter tragen einer Abfindung.

Iets dergelijks zegt Bujard: 14)

»L'innocent doit être indemnisé de ce dommage dans la plus large mesure et par tous les moyens possibles."

Nog een bezwaar hoort men van eenige tegenstanders: Zou het niet kunnen gebeuren, dat er misbruik gemaakt wordt van de toekenning der schadeloosstelling? Ik geef toe, dat zulks misschien zou kunnen voorkomen, maar moet daarom datgene, wat de gerechtigheid eischt, onvervuld blijven?

Ook vreest men speculatie op een later eventueel te geven schadeloosstelling. Afgezien daarvan, of dit veel zal voorkomen, wat ik betwijfel, is dit geringe nadeel niet beduidend genoeg om een instelling van een dergelijk gewicht in den weg te staan. En hoe er juristen

---

13) Geyer Ger. Saal XXXVI blz. 366.

14) Discours de rentrée blz. 32.

kunnen bestaan, die zich de vraag stellen kunnen, of de rechter door de instelling te spoedig tot veroordeeling zal overgaan, omdat hij bedenkt, dat later de dwaling toch vergoed wordt, of omgekeerd eerder zal vrijspreken, uit bezorgdheid, dat later de Staat kan belast worden, dat is iets, wat ik onmogelijk begrijpen kan. Ik zie niet in, en ik stel te veel vertrouwen in de rechterlijke macht om er anders over te denken, dat een rechter zich daardoor zal laten influenceeren. Een bezwaar als Mr. B. DE BOSCH KEMPER 15) oppert is mij eveneens geheel onbegrijpelijk.

»De berooving der vrijheid bedoelt geen vermogensvermindering en veroorzaakt die ook dikwijls niet. Voor den verkwister kan zij zelfs geldelijk voordeel hebben, want hij wordt aan tucht en werkzaamheid gewend en zijn overschietend vermogen blijft gespaard."

Een zeer vreemde redeneering. De berooving der vrijheid bedoelt geen vermogensvermindering, neen, maar zij brengt haar toch in den regel mede en dat is juist, waarom vergoed moet worden. Het geval van den verkwister is *zeer* exceptioneel; zulke gevallen mogen toch niet over den regel beslissen. Waar zulke argumenten noodig zijn, is de tegenstand wel niet machtig. Neen, ik kom tot de conclusie, dat de hier opgenoemde bezwaren geenszins eenig beletsel kunnen zijn voor de toekenning van schadeloosstelling en ik

---

15) „De strafvordering ontwikkeld", blz. 259.

haal hier de woorden aan van JEREMIAS BENTHAM, waar hij zegt: »schadeloosstelling behoort tot die waarheden, welke zoo duidelijk zijn, dat men haar slechts kan verzwakken, door ze te betoogen."

Zijn wij thans zoo ver gekomen, dat wij erkennen, dat er schadeloosstelling moet gegeven worden aan een onschuldig veroordeelde, thans doet zich de vraag voor, *op welken grond* deze moet toegekend worden, of dit slechts *een grond van billijkheid is*, of dat er een *rechtsgrond* voor bestaat. Ook dat is een vraag, waarover vele juristen met elkaar in strijd zijn.

Ik wil voorop stellen, dat ik niet meega met hen, die slechts een *billijkheidsgrond* voor de toekenning van vergoeding aannemen, maar dat ik wel degelijk een *rechtsgrond* zal trachten te verdedigen en ik druk tevens mijn spijt uit, dat bij het zoeken van argumenten hiervoor, men soms gekomen is tot verkeerde argumenten, die er slechts toe kunnen leiden om de tegenstanders van dit principe een wapen in de hand te geven. Onder *rechtsgrond* versta ik een grond, ontleend aan een positief-rechterlijk erkend beginsel, waarvan de erkenning der schadevergoeding dus niets anders behoeft te zijn dan eene rechtstreeksche toepassing of eene logische consequentie.

Onder *billijkheidsgrond* versta ik een grond, berustend op billijksheidsgevoel en redeneering, maar nog geen steun vindende in eenig positief-rechterlijk voorschrift.

Ik zal thans eerst eens nagaan wat de voorstanders

van een billijkheidsgrond beweren. Ik heb bemerkt, dat velen zich ten zeerste bemoeien om de beweeg-redenen van hun tegenstanders te ontzenuwen.

Mr. CONINCK LIEFSTING schijnt te behooren tot hen, die zich verzetten tegen een rechtsgrond. Het is een feit, zegt hij, dat de Staat de rechtsveiligheid en vrijheid van allen moet verzekeren; daarom brengt de *billijkheid* mede, dat de Staat schadeloosstelling geeft aan onschuldig veroordeelden.

»De Staat moet niet te gemakkelijk overgaan tot ondersteuning uit 's lands kas, waartoe ieder, ook de weinig vermogende gedwongen wordt een deel te storten; maar geheel terugtrekken moet de Staat zich ook niet."

Maar juist, omdat de Staat om genoemde reden dat voor oogen moet houden, waarmede ik het volkomen eens ben, is het hem verboden om, wanneer slechts een billijkheidsgrond hem noopt eenige vergoeding te geven, wanneer hij niet daartoe gedwongen wordt, wanneer er geen *plicht* daartoe bestaat, hiertoe over te gaan. »De billijkheid tegenover den enkelen individu, zou in een dergelijk geval een onbillijkheid worden tegenover de belastingbetalenden", zegt een Anonymus. 16) Dit is, dunkt mij, wel eenigszins, een gewaagde

---

16) Ger. saal, XXXIV, blz. 360.

v. Stein, Lehrbuch der Finanzwissenschaft 2e Aufl., blz. 23, 24, 28.

bewering. Ik zie nog niet in, waarom het juist een onbillijkheid zou worden, wanneer zij samen dragen, wat anders één persoon alleen heeft te dragen. De Staat geeft toch ook ondersteuning, wanneer particuliere hulp te kort schiet, zegt de geachte præadviseur der juristenvergadering. Het is hier echter niet alleen een gevoel van billijkheid, dat de wetgever genoopt heeft hier schadevergoeding toe te kennen, maar ook het belang der maatschappelijke orde. 17)

Zeer kras beweert VON HAVENSTEIN: 18) »Man darf nicht sprechen von einem eigentlichen Recht gegen den Staat und einer Pflicht des letzteren zur Genugthuung; will sie der Staat im einzelnen Fall geben, so kann dies nur ein Akt der Gnade sein."

Ein Akt der Gnade! Een gratie tegenover een onschuldige, dat men zoo iets beweren kan. Slechts een schuldige kan men genade schenken, niet een onschuldige. Het zou zelfs een beleediging opleveren voor het slachtoffer. Een gunst aan den ongelukkige, medelijden zonder meer!! Een aalmoes! Afhangen van de goedgezindheid der medemenschen en van den Staat. Ja, ongelukkig genoeg is het dikwijls gebeurd, dat een onschuldig veroordeelde later zoo goed als bedelen moest voor zijn brood. Als gunst aan iemand te verleenen, wat men als *recht* moest kunnen eischen.

---

17) Cnf. art. 21 der wet van 1 Juni 1870.

18) Politische Wochenschrift 1882, N°. 31, blz 250.

Terecht zeide de 1ste afdeeling der Tweede Kamer bij de behandeling van het Wetboek van Strafvordering in 1830: 19) »Le droit de grâce est conférée au Roi, mais ne peut s'appliquer que sur un *coupable* condamné; il n'est pas applicable à une personne condamnée à une peine quelconque pour un crime ou un délit, qui serait prouvé, qu'il n'a pas commis, ou en d'autres mots: *là où il n'y a pas de culpabilité, le droit de grâce ne peut être exercé.*"

Wat zijn nu de argumenten, die men aanhaalt tegen een rechtsgrond?

Drie rechtsregels heeft men aangehaald, om met behulp van deze te bewijzen, dat geen rechtsgrond mag aangenomen worden voor de toekenning der vergoeding.

Drie rechtsregels uit het civiele recht. Ten eerste doet men de vraag, hoe het mogelijk is, iemand, die hoegenaamd geen schuld heeft, aansprakelijk te stellen voor eenige toegebrachte schade en wel volgens den rechtsregel: *Zonder schuld geen schadevergoeding.* Wat zou er van een regel worden, vraagt men, die ieder, die schade toebrengt, waardoor dan ook, zonder dat hem eenige nalatigheid te wijten is, noodzaakt schade te vergoeden.

Ja, von Bar 20) is nog verder gegaan en beweert

---

19) Voorduin, Strafvordering 7de Deel, blz. 580.

20) Deutsche Revue, Dec. 1882, blz. 155.

zelfs, dat, wil men een rechtsgrond aannemen, men tevens moet aannemen, dat ook zonder dat er schuld is, *steeds* verplichting bestaat tot schadevergoeding. Dus omdat men in één enkel geval de verplichting zou willen aannemen ook zonder aanwezigheid van schuld, daarom zou men van de uitzondering een vasten regel moeten maken? Allerminst, indien immers voor die uitzondering een bijzondere rechtsgrond bestaat. En von Bar blijft niet alleen bij deze redeneering, maar neemt deze als een feit aan en bouwt daarop zijne volgende woorden:

»Ein allgemeiner derartiger Grundsatz würde die bedenklichsten Folgen haben. Dieser *allgemeine* Satz wäre ein Satz des socialistischen Quietismus und Pauperismus. Er enthielte die gesetzgeberische Warnung: »*fange im Zweifel nur nichts Besonders an, habe im Zweifel kein Eigenthum, keine Sachen; denn selbst bei dem schuldlosesten Verhalten kann deine Haftung unter Umständen für dich gleich unendlich ökonomisch vernichtend werden.*""

Het ongerijmde van zijn stelling valt ons dadelijk in het oog, wanneer wij slechts bedenken, dat onze wetgever, ondanks het algemeene grondbeginsel »zonder schuld geen verplichting tot schadevergoeding" wel degelijk uitzonderingen heeft toegelaten, zonder dat daardoor van het algemeene beginsel is afstand gedaan. Wanneer de wetgever in art. 1403 van ons Burgerlijk Wetboek zegt, dat men niet alleen verantwoordelijk is

voor de schade, welke men door zijne eigene daad veroorzaakt, maar ook voor die, welke veroorzaakt is door de daad van personen voor welke men aansprakelijk is, of door zaken, welke men onder zijn opzicht heeft, dan neemt de wetgever toch verantwoordelijkheid aan, zonder dat er schuld behoeft te bestaan, want men zal toch niet willen beweren, dat een vader schuld heeft, wanneer zijn kind, dat hij onder behoorlijk toezicht gesteld heeft, door een open raam een venster inwerpt bij de buren.

Ten onrechte neemt Leyds 21) het geval aan, dat men schade toebrengt door iemand, dien men heeft aagesteld tot de waarneming zijner zaken, want hier bestaat culpa en wel *culpa in eligendo.*

Een tweede uitzondering bijv. vindt men in het volgende art. B. W. waar de eigenaar van een dier of degene, die zich van hetzelve bedient, zoolang hetzelve tot zijn gebruik verstrekt, aansprakelijk gesteld wordt voor de schade welke het dier heeft veroorzaakt, hetzij hetzelve onder zijn toezicht en bewaring, dan wel verdwaald of ontsnapt zij. Ook hier moet men schade vergoeden, zonder dat men steeds schuld heeft, want door een omstandigheid kan het gebeuren, dat een dier, waarvoor men de noodige voorzorgsmaatregelen genomen heeft, toch schade aanricht.

---

21) Dissertatie: Rechtsgrond der schadevergoeding voor preventieve hechtenis, blz. 61.

Een laatste voorbeeld wil ik uit het Wetboek van Koophandel aanhalen en wel art. 540.

Indien een zeilend of drijvend schip een ander schip, hetwelk te bekwamer plaatse ter anker ligt of vastgemaakt is, door het aanzeilen, aandrijven of aanvaren beschadigt en zulks geschiedt *buiten schuld* van den schipper of het scheepsvolk van het aanzeilend, aandrijvend of aanvarend schip, zal hetzelve de helft van de schade dragen etc.

Ook hier is het dus duidelijk, ipsis verbis, in het artikel uitgedrukt, dat het aandrijvende schip ondanks afwezigheid van .schuld, in de schade moet dragen.

Er is dus, door dergelijke uitzonderingen te maken bewezen, dat men het hoofdprincipe niet te ver wil doordrijven en men heeft te kennen gegeven, dat er zich gevallen kunnen voordoen, waarin het werkelijk noodzakelijk wordt ook zonder bepaalde schuld de verplichting tot schadeloosstelling op te leggen.

Niet het objectief schaden eischt schadeloosstelling, zegt von Bar, maar het subjectief onrechtmatig gedrag. Dit is ook weer de algemeene regel. Volkomen juist. Maar ook op dezen regel zijn uitzonderingen gemaakt, nota de artt. die ik zooeven heb aangehaald. Ik vermoed echter, dat von Bar de *schadeloosstelling* eenigszins met de *straf* verwart. Bij de straf is het waar ; deze mag *nooit* opgelegd worden, zonder dat er schuld bestaat en bewezen is, zelfs bij de overtredingen ; ten minste zoo zal men oordeelen, wanneer

men tegenstander is van de leer van het fait matériel.

Verder geeft GEYER 22) ook eenige voorbeelden om te bewijzen, dat het algemeen doorvoeren van genoemden hoofdregel niet houdbaar is.

»Wenn im Hôtel ein Gast, von bösen Träumen geplagt, im Schlafe aufspringt und noch in völliger Bewusztlosigkeit Geschirr und Spiegel zertrümmert; wenn ein Kind in kindischen Muthwillen in die aufgestellten Töpfe hineinwirft; wenn ein Passant, auf der Strasze, von plötzlicher Ohnmacht ergriffen, in einen Aufbau zerbrechlicher Sachen hineinstürzt, oder, von Tobsucht bevallen, dieselben absichtlich zerschläzt: so werden meines Erachtens weder die Umstehenden noch auch die Betheiligten selbst die Entschädigungspflicht des schuldlosen Thäters bezweifeln."

Een tweede rechtsregel haalt men aan tegen het aannemen van een rechtsgrond en wel: »*casum sentit dominus.*" In hoeverre dit eigentlijk een andere rechtsregel is, laat ik rusten. Men bedoelt er mede wat Dr. ULMANN 23) zegt:

»Wenn Iemand nach dem Gesetze behandelt sei, so

---

22) Zeit- und Streitfragen Heft 169, blz. 21.

Deze voorbeelden zijn aangehaald uit Thon: Rechtsnorm und subjectives Recht. 1878, N°. 71, blz. 106.

23) Meyer II J. T. Bd. 2 blz. 173, aangehaald bij F. Berolzheimer: Die Entschädigung unschuldig Verurteilter, blz. 17, noot 1.

sei es *ein Unglück für ihn*, wenn die Organe der Strafgewalt des Staates sich geirrt haben ; es sei dies gewissermaszen ein *casus*."

Juist, so sei es ein Unglück für ihn, en ongelukken hebben dus zij te dragen, die de ongelukken treffen. Maar kan het niet de vraag zijn of het ongeluk om een rechter te bezitten die zich vergist, niet een ongeluk kan heeten voor den Staat, die dus de lasten en kosten daarvan te dragen heeft? Ik kan mij voorstellen dat, indien een epilepticus op straat tegen een uitstalling aanvalt, zoodoende schade aanricht. Thans moet de dominus, d. w. z. hij, dien het ongeluk getroffen heeft, ook de gevolgen dragen.

En wat de derde rechtsregel betreft, deze is de bekende regel: »*qui jure suo utitur neminem laedit*."

Deze kan *misschien* met eenig succes gebruikt worden tegen de schadeloosstelling voor preventief gedetineerden, want ik ben van meening, ofschoon velen het tegendeel beweren, dat in het algemeen belang de Staat wel degelijk het recht heeft om personen die verdacht zijn, in de gevallen, waar de wet zulks toelaat, voorloopig in hechtenis te nemen. Een rechtsgrond zou dus hier niet mogen aangenomen worden volgens dezen rechtsregel, ware het niet, dat er een andere rechtregel bestond, die wel degelijk een rechtsgrond voldoende verdedigt. 24)

---

24) Leyds l. c., blz 62.

Maar of het hier boven beweerde ook opgaat bij eene veroordeeling, durf ik niet te erkennen.

Men kan toch waarlijk niet zeggen, dat de Staat *in het belang van het algemeen* een onschuldige heeft veroordeeld voor een strafbaar feit, door een ander gepleegd.

Hier kan men niet zeggen, dat de Staat »*jure usus est.*" Ik wil echter niet zoo ver gaan, dat ik, zooals wel eens gezegd is, zou willen beweren: de Staat heeft zijn recht misbruikt, jure abusus est, want dan zou hij een onrechtmatige daad hebben gepleegd, hetgeen ik ontken.

Ik beweer dus slechts, dat ook deze regel op mijn principe géen inbreuk maken kan en dat het volgende citaat uit GEYER, 25) waar hij VOLLERT aanhaalt, onjuist is:

»Der Staat kann unmöglich dafür aufkommen, wenn einem Bürger aus der Handhabung des Gesetzes ein Schaden an Vermögen oder Ehre an Leib oder Leben erwächst.... Es fällt keinem Menschen ein, den Staat überall da, wo das Gesetz in seiner Anwendung einen Schaden verursacht, verantwortlich zu machen."

Zoodoende, zegt Geyer terecht, zou men ongerechtigheid bedekken met den dekmantel van uitoefening van recht en dwang der noodzakelijkheid.

---

25) Zeit- und Streitfragen, blz. 19.

Sommigen ontkennen den rechtsgrond, bewerende dat de Staat niet de oorzaak is van de verkeerde sententie, maar òf hij, die de valsche getuigenis heeft afgelegd, òf in het algemeen een omstandigheid, buiten toedoen van den Staat in het leven geroepen. Buitendien heeft niet de Staat, zegt men, het vonnis geveld, maar zijn ambtenaar. 26)

De laatste zinsnede is, dunkt mij, onjuist. Zijn ambtenaar heeft het vonnis geveld, maar op last van wien? Op last van hem, wiens agent, wiens lasthebber hij is. De Staat toch eischt van den rechter, dat hij een vonnis velle. Hij kan zich niet van zijn plicht ontslaan en weigeren recht te spreken. Nu heeft hij veroordeeld, zonder dat hem dolus of culpa ten laste kan gelegd worden, hij heeft dus zijn plicht gedaan, hij heeft vervuld datgene, wat de Staat van hem verlangde.

En wat de bewering betreft, dat er menschen kunnen zijn, die de directe oorzaak zijn van de verkeerde veroordeeling, dat is waar, maar de Staat is en blijft toch degeen, van wien de veroordeeling is uitgegaan; of den Staat de weg van verhaal openstaat is eene andere quaestie, maar zelf blijft hij verantwoordelijk tegenover den veroordeelde.

Jaques 27) zegt: de Staat heeft het recht schuldigen te treffen, niet onschuldigen. En wanneer iemand, om

---

26) Cnf. Bujard l. c. blz. 35.

27) Ueber Justizmorde Allg. Zeitung N°. 122, Jaarg. 1882.

de orde van den Staat te bewaren, zich moet onderwerpen, moet hem dit offer vergoed worden.

De intensiteit van dit offer schetst v. Schwarze 28) zeer krachtig:

»Es ist die Staatsbehörde selbst mit ihrer ganzen Autorität, die den Angeklagten wegen Verletzung des Gesetzes und des Gemeinwesens brandmarkt, ihn öffentlichen Vertrauen, öffentlicher Stellung unwürdig erklärt, ihn seiner Thätigkeit und seinem Berufe entreiszt, aus dem Kreise seiner Familie stöszt und unter Verbrecher versetzt. Nun häuft sich Elend auf den Verurtheilten. Oft ist seine bürgerliche Existenz für immer vernichtet, die Familie in Gram und Jammer gebracht, denen Siechtum und Tod folgen; alle sozialen Beziehungen sind durch die Schande gelöst, und nicht selten erbt der Fluch sich fort auf Kind und Kindeskind."

Hoe trachten nu verder de aanhangers van een rechtsgrond hun meening te verdedigen?

Vooreerst op grond van art. 1401 B. W. Men zegt namelijk: Indien iemand in het revisieproces wordt vrijgesproken en zijn onschuld komt aan het licht, dan blijkt het, dat de rechter hem niet had mogen veroordeelen, dat hij dus onrechtmatig heeft veroordeeld, dat er dus een onrechtmatige daad gepleegd is en dat den veroordeelde volgens bovengenoemd artikel dus schadeloosstelling moet gegeven worden. Dat is een argument,

---

28) Leipziger Zeitung, 1884.

dat al zeer weinig, laat ik zeggen hoegenaamd van geen beteekenis is.

De rechter toch is thans tot onschuldigverklaring kunnen overgaan, thans, nu er zich een novum heeft voorgedaan, een novum, dat, ware het reeds vroeger vóór de veroordeeling den rechter bekend geweest, hem er toe zou geleid hebben, reeds toen een vrijsprekend vonnis te vellen. Wat heeft de rechter gedaan? Niets anders, dan dat hij van eene bevoegdheid heeft gebruik gemaakt, die hem de wet verleende.

Ten zeerste heeft men getracht door het zoeken van analogieën den rechtsgrond te verdedigen.

Ik moet hier een bedenking tegen inbrengen. Wanneer men een stelling wil verdedigen, is het natuurlijk aanbevelingswaardig om zooveel mogelijk argumenten bij elkaar te verzamelen, om die op elkaar te stapelen om ze zoodoende als bolwerk te doen dienen voor de tegenstanders. Maar men moet wel bedenken, welke argumenten men gebruikt, of ze zoo steekhoudend zijn, dat ze alle aanvallen kunnen trotseeren. Ik vind de analogieën niet geschikt om ze *alleen* als verdedigingsmiddelen te gebruiken, wel om ze te bezigen tot versterking van zijn eigen argument. Men zij echter ook dan voorzichtig, de juiste analogieën te kiezen, de analogieën, die gebasseerd zijn op de gronden, waarop men ook zijn eigen stelling wil bouwen.

Een analogie heeft men gevonden in het onteigenen van grondstukken. Wanneer reeds schadeloosstelling

wordt gegeven, zegt men, bij een ingrijpen in het eigendomsrecht, hoeveel meer reden bestaat er dan niet om die ook te geven, wanneer men ingrijpt in de gewichtigste rechten van den mensch, in zijn vrijheid, eer etc. Deze redeneering is zuiver en logisch, maar men vergete niet, dat de expropriatie nog op andere gronden gebaseerd is, namelijk, de omstandigheid, dat de Staat geen winst voor zich zelven wil maken ten koste van anderen, dat hij zich niet verrijken wil ten koste van anderen.

Von Bar 29) o. a. zegt:

»Bei der Expropriation handelt es sich um den Austausch von Vermögensstücken. Der Staat entschädigt, weil er auf Kosten des Einzelnen keinen Gewinn machen soll und will."

Welke winst maakt de Staat, wanneer hij een onschuldigen veroordeelt?

Een tweede analogie meent men te zien in de schadeloosstelling, die aan getuigen wordt gegeven. Deze analogie is hier niet zoo zeer te gebruiken als wel bij de schadeloosstelling bij preventieve hechtenis. Het is waar, ook hier wordt evenals bij het oproepen van getuigen iemands vrijheid voor een korten tijd ontnomen, doch men geeft aan getuigen eenige vergoeding, hoewel het eene algemeene burgerplicht is tot de rechtsveiligheid van den Staat mede te werken en

29) Deutsche Revue. Dec. 1882. blz. 358.

om het zijne er toe bij te dragen de waarheid aan het licht te brengen.

Ten onrechte acht von Bar 30) deze analogie niet toepasselijk, omdat deze vergoeding alleen met het oog op de armenklasse zou gegeven worden. Von Bar schijnt echter te vergeten, dat naar evenredigheid de onschuldig veroordeelde evenveel, zij het al niet veel meer verlies lijdt, dan de arme, die als getuige wordt opgeroepen.

Een derde analogie: Bij oproer wordt van Staatswege aan hen, die schade geleden hebben, vergoeding toegekend, ofschoon toch den Staat doorgaans niet het minste verzuim te wijten is.

Op deze analogie heb ik niets af te dingen. De Staat die opkomt voor de rechtsveiligheid van het algemeen, voor de rechtszekerheid van ieder bepaald individu, geeft waar die rechtsveiligheid is geschonden, schadeloosstelling, ofschoon die schending niet van hem is uitgegaan. 31) Geef haar dus a fortiori, wanneer die schending wel van u is uitgegaan, zou men den Staat kunnen toevoegen.

Ik heb thans zooveel mogelijk mijn tegenstanders trachten te ontwapenen, heb daarna de argumenten der

---

30) l. c., blz. 359.

31) In Frankrijk, waar de wet van 16 Vendôme an IV nog bestaat, worden gemeenten zelfs verantwoordelijk gesteld voor schade, aan bijzondere eigendommen toegebracht, bij gelegenheid van oproerige bewegingen. (Marcadé V, blz. 273.)

voorstanders van een rechtsgrond onderzocht en mededeeld, welke m. i. wel en welke niet konden aangevoerd worden ter verdediging van den rechtsgrond om ten slotte daarna mede te deelen, hoe ik er toe gekomen ben, een *rechtsgrond* voor de vergoeding aan te nemen. Ik heb mij namelijk afgevraagd, wat het doel is van het revisie-proces, wat die achttiende titel, handelende over de opschorting en vernietiging van arresten en vonnissen uit hoofde van bepaalde omstandigheden wel wenscht, of het slechts eene bloote vernietiging bedoelt van het ten onrechte gevelde vonnis of dat er iets meer achter te zoeken valt; of de revisie niet een *herstel* van de gerechtelijke dwaling verlangt. En ik ben tot eene bevestigende beantwoording van deze vraag gekomen.

Het revisieproces, dat de vrucht is van het in ons strafrecht gehuldigd principe, het zoeken naar de materieele waarheid wil niet slechts eene bloote vernietiging, wil herstel van de fout, die begaan is. En nu zal, dunkt mij, toch weinig te zeggen vallen tegen de bewering, dat de uitwerking van art. 375 nl. art. 379, de zoogenaamde *rehabilitatie*, het bloote herstel in eer, geen herstel mag genoemd worden van eene gerechtelijke dwaling. Ja, wanneer slechts de eer ware aangetast, dan kon ik mij volkomen vereenigen, met dit enkele artikel, tenminste wat betreft het principe zelf, zonder meer; dat er echter meer geleden wordt, heb ik reeds genoegzaam aangetoond.

Het revisieproces, het herstel van gerechtelijke dwaling, moet zooveel mogelijk den toestand in het leven roepen, die zoude ingetreden zijn, ware de persoon niet veroordeeld ; het moet een *restitutio in integrum* zijn. Dit was reeds in het romeinsche recht erkend, waar wij eene plaats vinden van den volgenden inhoud : 32)

»Si tamen de se quis mentitus fuerit, vel quum non haberet probationum instrumenta, quae postea repererit poena afflictus sit, nonnulla exstant Principalia rescripta› quibus vel poena eorum minuta est, vel *in integrum restitutio* concessa."

J. Favre zegt: 33)

»La révision doit avoir pour effet de faire *complètement disparaître et d'effacer radicalement* la condamnation, cet effacement doit s'appliquer non seulement à ce qui touche à la réputation, à l'honneur, mais encore à ce qui touche aux intérêts matériels."

Men ga hierbij eens na, waarom de doodstraf ten onzent is afgeschaft. Een der redenen hiervoor toch was de overweging, dat men haar later niet meer ongedaan kan maken. Maar maakt men de veroordeeling dan wel ongedaan, wanneer men iemand die onschuldig is in de gevangenis gezet, later bij gebleken onschuld

---

32) l. 27. D. de poenis, ook aangehaald bij Waller, l. c., blz. 7.

33) Bujard l. c. blz. 33.

daar uit laat vertrekken? Dit is niets anders dan een einde maken aan de gevolgen der dwaling, niet eene uitwissching van deze.

Mochten er soms personen zijn, die de vraag stellen, waarom men zooveel moeite doet om eene oplossing te vinden der quaestie, op welken grond de vergoeding moet toegekend worden, wanneer men er toch in principe voor is, hen zou ik antwoorden, dat het zoeken naar een *rechtsgrond* van zeer veel belang is.

Ten zeerste beaam ik de woorden van Mr. LEYDS: 34) »Een rechtsgrond is meer geschikt om tegenstanders te overtuigen, dan een beroep op »dem proteusartigen, aalglatt uns entschlüpfenden Begriff der Billigkeit" of op het algemeene rechtsgevoel, welk beroep »stets etwas Missliches" heeft. Ten anderen kan de rechtsgrond niet nalaten zijn invloed uit te oefenen op de wettelijke regeling zelve en de duurzaamheid daarvan."

Voor het slachtoffer is het waarlijk niet hetzelfde, of het geven van schadeloosstelling *plicht* is van den Staat en dus voor hem een *recht* of niet en slechts een gunst, geboden door de billijkheid, waarvan het al of niet toekennen berust in handen van den Staat.

Maar afgescheiden daarvan bestaat er nog een reden voor de toekenning der vergoeding en wel een sociale reden.

Eerbied voor de wet, hoorde ik eens zeggen, is een

---

34) l. c. blz. 45.

der hoeksteenen van de maatschappelijke orde; daarom moet juist alles vermeden worden, wat die hoeksteen in kracht kan doen verminderen.

GEYER o. a. 35) zegt, dat het te verwachten is, dat zij, die onschuldig gezeten hebben en tegenover wie de Staat, wanneer hij erkent een fout begaan te hebben, niets meer doet dan medelijdend de schouders ophalen, dat zij diep verbitterd zullen zijn op de geheele rechtsorde. Zij zullen vooral behooren onder die personen, die zich verbinden bij de Sociaal-Democraten en deze zullen des te sterker worden, naarmate znlke feiten namens den Staat geschieden. Wij moeten ons hoeden aanleiding te geven tot rechtmatige grieven, die slechts het aantal vijanden van den Staat zouden vergrooten, integendeel wij moeten dit aantal trachten te verminderen; de Staat moet zooveel mogelijk zorgen, dat hij niet zelf doet, wat hij anderen, de individuen, verbiedt.

Treffend schrijft JACOBI 36), aangehaald door Mr. LEYDS 37): »Der Gefangene, wenn er die Freiheit und die Seinigen, soweit sie noch am Leben sind, wiedersieht, ist ein wesentlich Anderer als vorher. Ist sein Gesundheit nicht für immer zerrüttet? Erholt er sich in seinen Vermögensverhältnissen? Kann er noch Steuern zahlen? Wandert er aus oder bleibt er im Lande? Ist er

---

35) Ger. saal XXXVI, blz. 366.

36) Ger. saal XXXIV. bld. 189.

37) l. c. blz. 72. noot 2.

für immer demoralisirt oder gewinnt er wieder das moralische Gleichgewicht? Ist seine Thatkraft und Arbeidslust ungeschmälert? Seine Loyalität, seine Vaterlandsliebe, seine Ueberzeugung von der Vortrefflichkeit unserer Zustände dieselbe geblieben wie vorher? Oder kommt er aus dem Gefängniss erbittert über die ihm zugefügten Kränkungen und bereit als Wortführer im Kreise von Unzufriedenen sich für die erlittenen Miszhandlungen zu rächen?" —

Mijn conclusie komt dus hierop neer, dat de Staat verplicht is, steeds, wanneer door het rivisieproces, hetgeen helaas geenszins op eene goede inrichting bogen kan, gebleken is van iemands onschuld, hem schadeloos te stellen voor elke straf, die hij heeft ondergaan, hetzij gevangenisstraf, hechtenis of geldboete, hem niet alleen de ideeële, maar ook de materieele schade *verplicht* is te vergoeden.

Ik zei zooeven steeds; één enkele uitzondering echter dient hier vermeld te worden. Slechts dan, wanneer de veroordeelde aanleiding heeft gegeven tot zijne veroordeeling, moet er van geene schadeloosstelling sprake zijn.

Ten onrechte beweert m. i. v. GICH 38) dat ook in een zoodanig geval schadeloosstelling behoort gegeven te worden, daar men blijft te doen hebben met eene onschuldige veroordeeling, met eene storing van de

---

38) Themis, Rechtskundig Tijdschrift, 3e stuk 1886.

rechtsorde, ten minste wanneer men zijne woorden opvat, zooals zij zijn neergeschreven.

Uit zijne latere woorden meen ik echter te mogen opmaken, dat hij met bovengenoemde schadeloosstelling schijnt te bedoelen eene ideeële schadeloosstelling. Beter had schrijver zich m. i. uitgedrukt, wanneer hij neergeschreven had, dat in het gestelde geval ook de verplichting op den Staat rust, het vonnis te vernietigen, dan ware ik het volkomen met hem eens geweest.

Terecht zegt Mr. CONINCK LIEFSTING : 39) »Het is niet hard, dat een verdachte (veroordeelde) met de nadeelen belast blijft, die hij zich zelf op den hals heeft gehaald, door eigen onwaarheden."

Ik voeg er aan toe: of door verzwijging van omstandigheden, die tot vrijspraak hadden kunnen leiden.

Men verlange niet, dat er schadeloosstelling gegeven worde voor een feit, dat de veroordeelde zelf heeft uitgelokt; hij heeft zijne veroordeeling zelf gewild. Of er soms moreele gronden zijn, die hem hiertoe genoopt hebben, heeft de rechter niet te onderzoeken. Het is en blijft een feit, dat de veroordeeling hem zelven te wijten is.

Een merkwaardig geval, hoe de rechter soms door den persoon zelve wordt op het dwaalspoor gebracht, is het volgende: 40)

---

39) l. c. Jur. Verg. '86, blz. 365.

40) Ger. saal XXXIV, blz. 138.

Iemand, aangeklaagd van moord op zijne vrouw, had verschillende maatregelen genomen, uit vrees voor nadere onderzoekingen en onaangenaamheden; vele sporen had hij trachten uit te wisschen o.a.: de bijl, waarmede de moord gepleegd was en die tot zijne huishouding behoorde, had hij netjes schoongemaakt en daarna verstopt. Zelfs zijn optreden was dat van een misdadiger, die beangst, dat zijn misdaad aan het licht komt, zeer schroomvallig en zenuwachtig is. Deze man is veroordeeld geworden; en zal men nu zoo iemand nog schadeloosstelling geven?

M. i. moet deze weigering beperkt blijven tot de omstandigheid, dat men doleus heeft aanleiding gegeven tot zijne veroordeeling; voor het geval, dat iemand geen dolus hierin te wijten is, kan men de toekenning niet uitsluiten. Men kan b.v. door zenuwachtigheid den rechter eene aanwijzing in de hand geven, die gevoegd bij andere aanwijzingen tot de veroordeeling aanleiding geeft.

Bonneville behoort onder hen, die ook bloote culpa voldoende achten, om de vergoeding te weigeren.

Na thans de voornaamste vragen, tot welke de quaestie der schadeloosstelling aanleiding geeft, te hebben behandeld, wil ik dit hoofdstuk sluiten met mijn wensch uit te spreken, dat het niet lang meer moge duren, dat de zoo zeer te laken leemte in ons Wetboek van Strafvordering worde aangevuld.

HOOFDSTUK III.

Wetten en Ontwerpen.

Zooals ik bereids in mijn Inleiding heb vermeld, zal ik thans den tekst der wetten en ontwerpen laten volgen, die ik heb kunnen verzamelen. De grootte der verschillende landen heeft invloed gehad op de volgorde, die ik hunnen wetten en ontwerpen heb gegeven.

Eerst worden de wetten medegedeeld, daarna de ontwerpen en wel op de volgende wijze gerangschikt: Zweden, Denemarken, Portugal, Zwitserland, Wurtemberg.

Wat de ontwerpen betreft:

Eerst vijf van Duischland, daarna twee van Frankrijk, drie van Oostenrijk, en ten slotte het Nederlandsche ontwerp.

ZWEDEN.

Wet van 12 Maart 1886. 1)

Art. 1.

Lorsqu'un individu aura été arrêté comme inculpé d'un délit, et que la poursuite intentée contre lui aura été ensuite abandonnée, ou que le prévenu aura été acquitté, il pourra lui être alloué ou, à son défaut, à sa femme ou à ses enfants abandonnés, aux frais de l'État, une indemnité pour la suppression ou la réstriction de ses moyens d'existence provenant de la privation de la liberté qu'il a subie, s'il résulte de l'instruction que le délit, pour lequel il était poursuivi n'a pas été commis, ou qu'il a eu pour autre auteur un autre que le prévenu, ou que de toutes façons il n'a pas pu être commis par lui, et que, dans les deux derniers cas, il n'y a pas lieu de le considérer comme complice.

Cette indemnité ne pourra être allouée à celui qui aura cherché, par la fuite ou autrement, a se soustraire de l'instruction, ou a empêcher la découverte de la vérité par la suppression de preuves ou d'objets, ni à celui, qui, à dessein, par un aveu mensonger, fait en

---

1) Cnf. Annuaire de législation étrangère XVI 1887, blz. 591. Deze wet is vertaald door M. P. Dareste.

Deze wet is mij geworden door de vriendelijke bereidwilligheid van den Heer Dr. W. Uppström te Stokholm.

justice ou ailleurs, ou en se dénonçant faussement lui-même, ou de tout autre manière, aura été cause, que l'instruction ait été intentée ou poursuivie contre lui.

ART. 2.

Lorsqu'un individu condamné aux travaux forcés ou à la prison, ou à des amendes converties en peine privative de liberté, aura subi sa peine en tout ou en partie, et qu' après une nouvelle instruction, faite dans les formes régulières, il aura été acquitté ou condamné à une peine moindre que celle, qu'il a déjà subie, il pourra lui être alloué, ou, à son défaut, à sa femme où à ses enfants abandonnés, aux frais de l'Etat, une indemnité pour la suppression ou la réstriction de ses moyens d'existence, résultant de l'exécution de la peine ou de la partie de cette peine, dont il aura été ultérieurement affranchi, s'il n'a pas à dessein, par un aveu mensonger, fait en justice ou ailleurs, ou en se dénonçant faussement lui-même, ou de toute autre manière, été cause que la peine, qu'il a subie ait été prononcée contre lui.

ART. 3.

Les requêtes enfin d'indemnité dans les termes de cette loi seront adressées au roi, et devront, pour être instruites, être présentées au ministère de la justice dans le délai d'un an, compté, dans le cas prévu à l'article 1, du jour où la décision portant abandon des poursuites ou acquittement du prévenu sera passée en

force de chose jugée, et dans le cas de l'article 2, du jour où la force de chose jugée aura été acquise au jugement prononçant l'acquittement du prévenu ou sa condamnation à une peine moindre que la peine déjà subie.

ART. 4.

Lorsqu'une indemnité aura été allouée, dans les termes de cette loi, à un individu emprisonné ou condamné en violation de la loi, l'Etat aura recours contre ce lui ou ceux, qui seront responsables de l'imprisonnement ou du jugement.

DENEMARKEN.

Wet van 5 April 1888. 2)

§ 1.

Wer Untersuchungshaft erlitten hat und dann freigesprochen oder freigelassen wird, ohne dasz die Sache bis zu Urtheilsfällung verfolgt wird, hat Anspruch auf eine vom Gericht festgesetzte Entschädigung für das Leiden, das Unrecht und den Vermögensnachtheil, die ihm durch Freiheitsberaubung zugefügt sind, falls nach

---

2) Cnf. Ger. saal XLI, blz. 251.

Deze wet is vertaald uit de „Nordisk Tidsskrift for fangselsvasen" door A. Teichmann.

den zu Tage getretenen Aufklärungen anzunehmen ist, dasz er des Verbrechens, wegen dessen er in Haft genommen war, nicht schuldig ist.

Diese Entschädigung steht gleichfalls demjenigen zu, gegen den Untersuchungshaft verhängt war auf Grund einer Beschuldigung wegen eines Verhaltens, das unter eine Strafbestimmung fällt, welche die Verhängung keiner höheren Strafe als von Buszen oder einfachen Gefängnisses zuläszt.

§ 2.

Obiges Recht auf Entschädigung entfällt, wenn der Betreffende selbst durch sein Verhalten Anlasz zur Verhaftung gegeben hat. Das Gericht kann jedoch, wenn das bewiesene unrichtige Verhalten als durch Furcht, Verwirrung oder unverschuldetes Miszverständnisz veranlaszt anzusehen ist, eine verhältniszmäszig geringere Entschädigung zusprechen.

§ 3.

Wird die Sache ohne Anklageerhebung gegen den Betreffenden geschlossen, so kann derselbe, wenn er diesz begehrt, den Entschädigungsanspruch durch Urtheil entschieden verlangen, das erlassen wird, wenn für ihn die Sache geschlossen wird; doch ist davon der oberen Behörde (in Kopenhagen dem Polizeidirector) Mittheilung zu machen, um das Interesse der Staatskasse wahrzunehmen.

Im Uebrigen wird der Entschädigungsanspruch für

Untersuchungshaft im besonderen Civilprocesz gegen den Staat geltend gemacht, nach Ladung des Amtsmannes, in Kopenhagen des Polizeidirectors, und des betreffenden Untersuchungsrichters und steht dem Kläger frei, die Sache entweder vor dem Untergericht des Ortes, wo er gefangen war, oder unmittelbar vor dem oberen Gerichte, unter das der Untersuchungsrichter gehört, anzubringen, falls dieses nicht das höchste Gericht ist. Die Sache ist für beide Theile privilegirt und hat der für den Staat bestellte Vertreter zugleich das Interesse des Untersuchungsrichters wahrzunehmen.

Wird in der Strafsache oder gegen das Hafturtheil vor höherem Gericht Berufung eingelegt, so kann auch hier die Entschädigungsfrage vorgebracht und Entscheidung derselben in der Berufungssache verlangt werden. Solchen Falles liegt dem Kläger ob, das Interesse des Untersuchungsrichters und der Staatskasse in Acht zu nehmen.

Gegen die Entscheidung des Entschädigungsanspruches für Untersuchungshaft kann vor dem Betreffenden wie seitens des Staates ohne Rücksicht auf summa appellabilis Berufung eingelegt werden.

§ 4.

Die Entschädigungsforderung für unverschuldete Untersuchungshaft musz innerhalb eines Jahres, seitdem der Betreffende Kenntnisz von den Umständen erhielt, auf welche er dieselbe stützt, erhoben werden. Wird

dieselbe gänzlich unbegründet befunden, so sind demselben durch Urtheil die Proceszkosten aufzulegen.

§ 5.

Hat jemand zufolge Urtheils eine Strafe oder einen Theil derselben verbüszt und wird in gehöriger Form entschieden, dasz die Bestrafung seinerseits nicht verschuldet war, so hat derselbe Anspruch auf Entschädigung für erlittenes Leiden, Unrecht und Vermögensnachtheil. Dieser Entschädigungsanspruch kann vor dem Untergerichte, bei dem die Strafsache eingeleitet war, nach Ladung der oberen Behörde und des oder der Richter, welche zu Strafe verurtheilt haben, oder unmittelbar vor dem zunächst übergeordneten Gerichte, falls dieses nicht das höchste Gericht ist, geltend gemacht werden, wobei die übrigen in § 3 für Sachen betr. Entschädigung wegen erlittener Untersuchungshaft gegebenen Vorschriften auch für diese Sachen zur Anwendung kommen.

§ 6.

Die Forderung einer Entschädigung für Vermögensnachtheil steht nach dem Tode des Betreffenden dem Ehegatten und den Leibeserben zu.

§ 7.

Die Entschädigung zufolge der Bestimmungen dieses Gesetzes wird von der Staatskasse geleistet, doch hat dieselbe Regresz an den betreffenden Richter, soweit derselbe sich dabei eines Miszbrauches seiner Amts-

gewalt, der Fahrlässigkeit oder anderen unverantwortlichen Verhaltens sich schuldig gemacht hat.

§ 8.

Wird der Beschuldigte freigesprochen oder im Uebrigen die Sache, ohne zu seiner Verurtheilung geführt zu haben, geendet, sind in öffentlichen Strafsachen die Kosten vom Staat zu tragen, ausgenommen soweit dieselbe ganz oder theilweise durch zurechenbares, rechtswidriges Verhalten der Beschuldigten verursacht sind.

§ 9.

Dieses Gesetz tritt sofort in Anwendung. Rücksichtlich früher ausgestandener Untersuchungshaft findet dasselbe nur Anwendung, soweit die Sache, in welcher die Verhaftung stattfand, bei in Kraft treten dieses Gesetzes noch nicht entgültig abgeurtheilt oder auf andere Art geschlossen ist.

PORTUGAL.

Burgerlijk Wetboek van 1 Juli 1867. 3)

ART. 2403.

Si une sentence criminelle est exécutée étant reconnu

---

3) Deze wet ontving ik door de vriendelijke medewerking van den Heer Mr. JOÃO JACINTHO TAVARES DE MEDEIROS uit Lissabon.

après par les moyens légaux compétents, que la condamnation est injuste, le condamné, ou ses héritiers, ont le droit de demander de l'Etat la réparation des dommages-intérêts moyennant une sentence proferrée en action ordinaire, proposée contre le ministère public.

Le code pénal du 16 Septembre 1886 contient dans les articles 126—128 la quaestion et l'énumère la réhabilitation comme un des moyens, en la faisant consister en la réstitution du condamné innocent à l'état de droit antérieur, par suite d'une sentence définitive de revison extraordinaire, et dans ce cas, si le condamné le demande, il y aura lieu une juste indemnité pour le préjudice subi en conséquence de l'accomplissement de la peine, à moins que cette peine ne fût une simple amende, auquel on se borne à lui réstituer le montant. L'indemnité et la réstitution sont à charge de l'Etat. Le jugement de réhabilitation est, en outre, publié 3 jours consécutifs dans le Diario do Governo et affiché à la porte du tribunal tant du domicile, que du lieu où la condamnation a été prononcée.

ZWITSERLAND.

Strafwetboek van het Kanton Bern. 4)

ART. 512.

Si par le nouveau jugement le condamné est reconnu non coupable, il est réintégré dans tous ses droits. S'il est décédé, le nouveau jugement décharge sa mémoire de l'accusation portée contre lui, et alloue des dommages-intérêts à ses héritiers, s'ils le demandent.

Wetboek van Strafvordering van het Kanton Genève.

Dans le cas où la revision établit l'innocence d'un condamné, il est alloué à lui-même ou à ses ayant-cause des dommages-intérêts proportionnés au préjudice souffert.

WURTEMBERG.

Wetboek van Strafvordering van 1868. 5)

ART. 484.

Einem Verurtheilten, dessen Schuldlosigkeit an den Tag kommt, ist der von ihm nicht verschuldete Scha-

4) Cnf. Jordain l. c. blz. 17.

5) Berolzheimer l. c. blz. 11.

den durch die Staatskasse zu ersetzen, vorbehältlich des Rückgriffs an die Schuldigen.

DUITSCHLAND.

Ontwerp Philips en Lenzmann 1882. 6)

ART. 1.

Dem § 413 der Strafprozeszordnung (welcher von der Hauptverhandlung nach erfolgter Verordnung der Wiederaufnahme des Verfahrens spricht) wird folgendes Alinea 3 hinzugefügt:

Ist in Folge einer Wiederaufnahme des Verfahrens auf Grund des § 399 Nr. 5 Freisprechung erfolgt, so ist dem Verurtheilten für die erlittene Strafhaft, sowie die sonstigen Nachtheile, welche er durch das Strafverfahren erlitten hat, aus der Staatskasse Entschädigung zu leisten. Der Anspruch auf Entschädigung ist unzulässig, wenn der Verurtheilte durch sein Verhalten absichtlich seine Verurtheilung herbeigeführt hat. Die Höhe der Entschädigung bestimmt der Richter unter Würdigung aller Umstände nach freiem Ermessen.

ART. 2.

Dem § 499 der Strafprozeszordnung (welcher die Pflicht zur Kostentragung im Fall der Freisprechung

6) Cnf. Geyer Zeit- und Streitfragen, blz. 41.

oder Auszerverfolgungsetzung regelt) wird folgendes Alinea 3 hinzugefügt:

›Auszerdem kann einem freigesprochenen oder auszer Verfolgung gesetzten Angeschuldigten auf seinen Antrag für die Untersuchungshaft und die (sonstigen?) Nachtheile, welche er durch das Strafverfahren erlitten hat, Entschädigung aus der Staatskasse zuerkannt werden. Ein Anspruch auf Entschädigung ist unzulässig, wenn der Angeschuldigte durch sein Verhalten absichtlich das Strafverfahren herbeigeführt hat. Die Höhe der Entschädigung bestimmt der Richter unter Würdigung aller Umstände nach freiem Ermessen."

Ontwerp Anonymus 1883. 7)

§ 1.

Ist infolge der Wiederaufnahme des Verfahrens zu Gunsten des Verurteilten Freisprechung erfolgt, so hat der Freigesprochene gegen die Staatskasse Anspruch auf Ersatz des aus der Strafverbüszung ihm erwachsenen Schadens, ausgenommen, wenn die Verurteilung ohne jedes Verschulden des erkennenden Richters erfolgt ist.

§ 2.

Ist die Untersuchungshaft verhängt oder die verhängte Haft verlängert worden, obwohl die gesetzlichen

---

7) Cnf. Grenzboten N^{0}. 12. 1883, blz. 619

Voraussetzungen der Verhaftung von Anfang an nicht vorhanden waren oder in Verlauf des Verfahrens weggefallen sind, so steht dem Verhafteten wegen der unrechtmäszig verhängten oder verlängerten Haft ein Anspruch auf Schadenersatz gegen die Staatskasse zu, vorbehältlich des Rückgriffs der letzteren auf den Beambten, der in grober Fahrlässigkeit die Haft verhängt oder deren Fortdauer veranlaszt hat.

Ontwerp von Gernerth 1883. 8)

§ 1.

Wird der Verurteilte im Folge Wiederaufnahme des Strafverfahrens freigesprochen oder das Verfahren gegen ihn mit der Wirkung eines freisprechenden Erkentnisses eingestellt, so ist demselben Entschädigung zu leisten; diese kann nach Umständen gewährt werden, wenn die Voruntersuchung wider den Beschuldigten eingestellt, oder der Angeklagte freigesprochen worden ist.

§ 2.

Die Entschädigung ist zu leisten für die ausgestandene Straf-oder Untersuchungshaft, sowie für die sonstigen, durch das Strafverfahren erlittenen Nachteile. Sie ist aber unzulässig, wenn der Anspruchwerber eines

---

8) Cnf v. Gernerth l. c. blz. 7.

dieser Uebel durch sein eigenes Verschulden herbeigeführt oder verlängert hat.

§ 3.

Auf Entschädigung kann nur über Antrag der Partei erkannt werden. Sie ist aus der Staatscasse zu leisten, vorbehaltlich des Rückgriffes auf die Schuldigen. Die Höhe derselben bestimmt der Richter unter Würdigung aller Umstände nach freiem Ermessen.

Ontwerp Traeger 1890. 9)

Wir WILHELM, von Gottes Gnaden Deutscher Kaiser, König von Preuszen etc.

verordnen im Namen des Reichs, nach erfolgter Zustimmung des Bundesraths und des Reichstags, was folgt:

§. 1.

Wenn der Verurtheilte, gegen welchen die erkannte oder umgewandelte Strafe ganz oder theilweise vollstreckt ist, im Wiederaufnahmeverfahren freigesprochen wird, so ist der durch die Strafvollstreckung entstandene Vermögensschaden nach Maszgabe der nachstehenden Vorschriften zu ersetzen.

§. 2.

Berechtigt zum Schadenersatz sind der Freigespro-

---

9) N°. 155 Reichstag 8. Legislatur-Periode 1 Session 1890.

chene, sowie nach seinem Tode dessen Ehegatte und dessen Verwandte in auf- und absteigender Linie und seine Geschwister, sofern diese Personen nach Vorschrift des bürgerlichen Rechts von ihm zu unterstützen gewesen wären.

§. 3.

Insoweit der Angeklagte seine Verurtheilung durch Vorsatz oder grobes Verschulden herbeigeführt hatte, ist ein Anspruch auf Entschädigung ausgeschlossen.

§. 4.

Zum Schadenersatz verpflichtet ist die Staatskasse des Bundesstaats, dessen Gericht das aufgehobene Urtheil gesprochen hatte, und, wenn das Reichsgericht in erster und letzter Instanz erkannt hatte, die Reichskasse. Die Staats-bezw. Reichskasse hat den Rückgriff an die Schuldigen.

§. 5.

Der Klage auf Ersatz des Schadens musz die Entscheidung der betheiligten obersten Justizverwaltungsbehörde vorhergehen. Zu dem Zweck hat der Berechtigte binnen einer Frist von sechs Monaten seit dem Tage der Rechtskraft des freisprechenden Urtheils bei der Staatsanwaltschaft des Gerichts, bei welchem das freisprechende Urtheil ergangen ist, die Gewährung des Schadenersatzes in Antrag zu bringen. Der Antrag musz von einem Rechtsanwalt unterzeichnet sein oder zu Protokoll des Gerichtsschreibers erklärt werden; er soll

den Betrag der Entschädigungssumme und die den Anspruch begründenden Thatsachen und Beweise angeben.

Gegen die Entscheidung des Chefs der Justizverwaltung findet binnen einer Frist von sechs Monaten seit Zustellung der Entscheidung der Rechtsweg statt.

Für die in diesem Paragraphen vorgeschriebenen Fristen sind die Bestimmungen der Civilprozeszordnung über Nothfristen maszgebend.

§. 6.

Für die Verhandlung und Entscheidung über den Anspruch ist die Civilkammer des Landgerichts, von welchem oder in dessen Bezirk das aufgehobene Strafurtheil gesprochen war, ausschlieszlich zuständig.

§. 7.

Vor der endgültigen Festsetzung des Betrages der zu gewährenden Entschädigung bildet der Entschädigungsanspruch keinen Gegenstand des Arrestes, der Beschlagnahme oder Pfändung.

Bis zu diesem Zeitpunkt kann der Berechtigte nicht über den Entschädigungsanspruch verfügen.

§. 8.

Die vorstehenden Vorschriften finden entsprechende Anwendung, wenn die Wiederaufnahme zur Anwendung eines milderen Strafgesetzes oder bei einer Gesammtstrafe zu einer theilweisen Freisprechung geführt hat

und die nunmehr erkannte Strafe geringer ist als die bereits vollstreckte.

Urkundlich etc.

Gegeben etc.

Berlin, 2 Dezember 1890.

Ontwerp Rintelen 1890. 10)

§ 1.

Berechtigt zum Schadensersatz sind der Freigesprochene, sowie nach seinem Tode dessen Ehegatte und dessen Verwandte in auf- und absteigender Linie und seine Geschwister, sofern diese Personen nach Vorschrift des bürgerlichen Rechts von ihm zu unterstützen gewesen wären.

§ 2.

Insoweit der Angeklagte seine Verurtheilung durch Vorsatz oder grobes Verschulden herbeigeführt hatte, ist ein Anspruch auf Entschädigung ausgeschlossen.

§ 3.

Zum Schadensersatz verpflichtet ist die Staatskasse des Bundesstaates, dessen Gericht das aufgehobene Urtheil gesprochen hatte, und, wenn das Reichsgericht in erster und letzter Instanz erkannt hatte, die Reichskasse. Die Staats-beziehungsweise Reichskasse hat den Rückgriff an den Schuldigen.

---

10) N°. 144 Reichstag 8 Legislatur-Periode 1 Tession 1890.

§ 4.

Der Klage auf Ersatz des Schadens musz die Entscheidung der betheiligten obersten Justizverwaltungsbehörde vorhergehen. Zu dem Zweck hat der Berechtigte binnen einer Frist von sechs Monaten seit dem Tage der Rechtskraft des freisprechenden Urtheils bei der Staatsanwaltschaft des Gerichts, bei welchem das freisprechende Urtheil ergangen ist, die Gewährung des Schadensersatzes in Antrag zu bringen. Der Antrag musz von einem Rechtsanwalt unterzeichnet sein, oder zu Protokoll des Gerichtsschreibers erklärt werden; er soll den Betrag der Entschädigungssumme und die den Anspruch begründenden Thatsachen und Beweise angeben.

Gegen die Entscheidung des Chefs der Justizverwaltung findet binnen einer Frist von sechs Monaten seit Zustellung der Entscheidung der Rechtsweg statt.

Für die in diesem Paragraphen vorgeschriebenen Fristen sind die Bestimmungen der Civilprozeszordnung über Nothfristen maszgebend.

§ 5.

Für die Verhandlung und Entscheidung über den Anspruch ist die Civilkammer des Landgerichts, von welchem oder in dessen Bezirk das aufgehobene Strafurtheil gesprochen war, ausschlieszlich zuständig.

§ 6.

Vor der endgültigen Festsetzung des Betrages der zu

gewährenden Entschädigung bildet der Entschädigungsanspruch keinen Gegenstand des Arrestes, der Beschlagnahme oder Pfändung.

Bis zu diesem Zeitpunkt kann der Berechtigte nicht über den Entschädigungsanspruch verfügen.

§ 7.

Die vorstehenden Vorschriften finden entsprechende Anwendung, wenn die Wiederaufnahme zur Anwendung eines milderen Strafgesetzes oder bei einer Gesammtstrafe zu einer theilweisen Freisprechung geführt hat und die nunmehr erkannte Strafe geringer ist, als die bereits vollstreckte.

FRANKRIJK.

Ontwerp M. Reinach 1890. 11)

ART. 1.

Quiconque, ayant été condamné à une peine correctionnelle ou criminelle, aura été ensuite reconnu innocent, pourra se pourvoir devant la Cour d'appel dans le ressort, de laquelle la condamnation a été prononcée, en réparation du préjudice, qu'il a subi.

ART. 2.

La Cour d'appel sera saisie par le Ministre de la

11) Cnf. Jordain l. c. blz. 19

justice, sur la réquisition de la partie intéressée, après la revision régulière de la sentence de condamnation.

ART. 3.

L'indemnité de réparation, dont le montant, sera réglé par l'Etat dans la huitaine de l'arrêt, ne pourra être inférieure à vingt-mille francs, si la peine indûment prononcée était une peine infamante, et, dans le cas ou la peine était simplement afflictive, à la valeur de dix journées de travail multipliée par le nombre de jours, qu'à duré la détention.

ART. 4.

Lorsque le condamné sera décédé au cours de la peine indûment prononcée contre lui, l'action spéciale ouverte par l'article premier appartiendra à son conjoint, à ses ascendants et à ses descendants en ligne directe, pendant une durée de cinq ans révolus, à compter de la date de l'arrêt de revision.

Ontwerp van de commissie tot herziening van het Wetboek van Strafvordering in 1890. 12)

ART. 446.

La revision prononcée, des dommages-intérêts devront être alloués par le Tribunal, la Cour ou la Cour de

12) Cnf. Jordain l. c. blz. 21.

cassation à la personne victime de l'erreur judiciaire, si elle le demande.

Si elle est décédée, le droit de demander des dommages-intérêts appartiendra à son conjoint, ses ascendants, descendants et autres parents justifiant d'un préjudice matériel par le fait de la condamnation.

La demande devra être formée avant l'arrêt définitif de revision. Elle sera recevable en tout état de la procédure.

OOSTENRIJK.

Regeerings-Ontwerp 1884. 13)

§ 1.

Wer eine Strafe ganz oder theilweise abgebüszt hat, die ihm durch gerichtliches Urtheil wegen einer nach der St. P. O. zu verfolgenden strafbaren Handlung zuerkannt wurde, kann, wenn auf Grund der Wiederaufnahme des Strafverfahrens die Einstellung des Verfahrens oder die endgültige Zurückweisung der erhobenen Anklage, die Freisprechung oder die Anwendung eines milderen Strafsatzes erfolgt, für die durch den als ungerechtfertigt erkannten Strafvollzug ihm zugefügte vermögensrechtlichen Nachtheile vom Staate eine billige Vergütung verlangen.

---

13) Cnf. Ger. saal XLV, blz. 374.

Der Anspruch ist unstatthaft, wenn der Bestrafte die ungerechtfertigte Verurtheilung absichtlich herbeigeführt hat.

§ 2.

Wenn die Voraussetzungen des § 1 vorliegen, kann der Anspruch nach dem Tode des Verurtheilten auch von dessen Ehegatten, Kindern und Eltern insoweit selbständig erhoben oder der bereits von ihm erhobene fortgesetzt werden, als diesen Angehörigen durch den Strafvollzug ein ihnen von dem Verurtheilten geschuldeter Unterhalt entgangen ist.

§ 3.

Der Anspruch erlischt nach drei Monaten von dem Zeitpuncte an, in welchem derselbe auf Grund des § 1 dieses Gesetzes erhoben werden konnte.

§ 4.

Der Anspruch ist mittelst schriftlicher Eingabe oder zu Protocoll bei dem Gerichte, welches über die Wiederaufnahme in erster Instanz erkannt hat, zu erheben und mit möglichter Bestimmtheit zu bezeichnen.

§ 5.

Das Gericht verständigt sofort den Staatsanwalt, welchem auch, wenn der Anspruch bei einem Bezirksgericht erhoben wird, die Vertretung des Staates zukommt.

Das Strafgericht hat die erforderlichen Erhebungen zu pflegen und die zur Feststellung der maszgebenden

Thatsachen nöthigen Beweise aufzunehmen. Alle zum Vortheile und Nachtheile des Klägers gereichenden Umstände sind mit gleicher Sorgfalt von Amtswegen zu erheben; dieser selbst, andere mit seinen Lebensverhältnissen vertraute Personen, Zeugen und Sachverständige können zur Aussage verhalten werden. Die Beeidigung derselben findet im Falle gerichtlicher Anordnung oder über Verlangen eines Theiles in der mündlichen Verhandlung statt. Während des Ganges der Erhebungen ist dem Kläger und dem Staatsanwalte Einsichtnahme in die Acten zu gewähren. Wird von einem Theile die Ergänzung der Erhebungen, die Vorladung von Zeugen, Sachverständigen oder der obengenannten Personen zur öffentlichen Verhandlung beantragt, so ist hierüber Beschlusz zu fassen.

Gegen gerichtliche Beschlüsse und Verfügungen im Vorverfahren ist kein Rechtsmittel zulässig.

§ 6.

Ist der Gerichtshof erster Instanz zuständig, so hat derselbe, wenn der Kläger nicht früher klaglos gestellt wurde, nach Beendigung der Erhebungen, falls er nicht etwa eine Ergänzung anzuordnen findet, einen Tag zur mündlichen Verhandlung festzusetzen.

Hiervon werden beide Theile verständigt; dem Kläger steht es frei, bei der Verhandlung zu erscheinen und sich auch vertreten zu lassen.

Der Staatsanwalt hat persönlich zu erscheinen oder

seine Vertretung durch einen Staatsanwaltschaftlichen Beambten des Gerichtshofes zu verfügen.

§ 7.

Die mündliche Verhandlung findet in öffentlicher Sitzung statt. Die Oeffentlichkeit ist auszuschlieszen, wenn der Kläger es verlangt, oder aus Gründen der Sittlichkeit oder der öffentlichen Ordnung. Bei Ausschlusz der Oeffentlichkeit ist die Veröffentlichung des Inhalts der Verhandlung untersagt.

Die Verhandlung beginnt mit einer Darstellung des Sachverhalts durch den hierzu bestimmten Berichterstatter. Hierauf hat je nach der Lage des Falles das Beweisverfahren zu folgen. Auch der Kläger kann als Zeuge vernommen werden.

Nach Abschlusz derselben werden der Kläger oder sein Vertreter und der Vertreter des Staates mit ihren Anträgen gehört.

Einem der ersteren gebührt das letzte Wort. Im Falle der Abwesenheit derselben ist auf Grund der Ergebnisse der Verhandlung die Entscheidung zu fällen.

Wenn der Gerichtshof auf Antrag oder von Amtswegen eine weitere Aufklärung angemessen erachtet, so veranlaszt er die erforderlichen Erhebungen und bestimmt die Fortsetzung der Verhandlung auf einen anderen Tag.

Ist die Sache zur Entscheidung reif, so wird die Verhandlung geschlossen.

§ 8.

Der Gerichtshof ist bei seiner Entscheidung nicht an Beweisregelen gebunden, sondern hat nach seiner Freien, aus der gewissenhaften Prüfung aller für und wider vorgebrachten Beweismittel gewonnenen Ueberzeugung zu erkennen.

Auch in dem Falle, als ein ausreichender Beweis über die Grösze der zu vergütenden Nachteile nicht vorliegt, weil derselbe entweder gar nicht, oder nur mit unverhältniszmäszigen Schwierigkeiten hätte erbracht werden können, ist die Vergütung nach billigem Ermessen zu bestimmen. Ungebührlich bezahlte Geldstrafen und Kosten des Strafverfahrens sind vom Staate in vollen Betrage zu ersetzen.

§ 9.

Das Erkenntnisz ist, wenn möglich, sogleich, sonst aber an einem sogleich zu bestimmenden Tage in öffentlicher Sitzung sammt den Entscheidungsgründen zu verkünden und beiden Theilen binnen acht Tagen zuzustellen.

Ueber die mündliche Verhandlung ist ein Protocoll aufzunehmen, welches die Namen der Anwesenden und die wesentlichen Momente der Verhandlung enthalten musz. Das Protocoll wird von dem Vorsitzenden und dem Protocollführer unterzeichnet.

§ 10.

Bei dem Verfahren vor dem Bezirksgerichte finden

die Bestimmigen der §§ 6—9 sinngemäsze Anwendung. Die Darstellung des Sachverhalts erfolgt durch den Leiter des Bezirksgerichtes.

Der Schluszsatz des § 6 hat für dieses Verfahren mit der Maszgabe zu gelten, dasz auch ein am Sitze des Bezirksgerichtes thätiger öffentlicher Beambter mit der Vertretung des Staates betraut werden kann.

§ 11.

Gegen die Entscheidung des Gerichtes steht dem Kläger und dem Staatsanwalte der Recurs an das Oberlandesgericht offen.

Der Recurs ist binnen 14 Tagen nach Zustellung der Entscheidung bei dem Gerichte, welches in erster Instanz erkannt hat, anzumelden oder auch auszuführen. Zum Behufe der Ausführung ist die Einsicht der Verhandlungsacten zu gestatten.

Sowohl Anmeldung als Ausführung sind in doppelter Ausfertigung zu überreichen, eine derselben dem Gegner zur etwaigen inner halb 14 Tagen einzubringenden Gegenäuszerung zuzustellen.

Nach Einlangen der Ausführung und Gegenausführung oder nach Ablauf der zu ihrer Einbringung bestimmten Frist sind die Acten dem Oberlandesgerichte zur Entscheidung vorzulegen.

§ 12.

Findet das Oberlandesgericht, dasz der Recurs von einer dazu nicht berechtigten Person ergriffen wurde,

so hat es denselben sofort zu verwerfen; erscheint eine Ergänzung nöthig, so hat es dieselbe zu veranlassen.

Das Oberlandesgericht entscheidet sohin in nicht öffentlicher Sitzung und ohne Vernehmung der Parteien endgültig.

Auch gegen andere Verfügungen und Beschlüsse des Oberlandesgerichtes ist kein Rechtsmittel zulässig.

§ 13.

Die Entscheidungen werden bei dem Gerichtshofe in einer Versammlung von einem Vorsitzenden und zwei Richtern, beim Oberlandesgerichte in einer Versammlung von einem Vorsitzenden und vier Richtern, bei dem Bezirksgerichte von dem Leiter desselben gefällt.

Richter, welche in erster Instanz an dem vorausgegangenen Strafverfahren oder an dem den Vergütungsanspruch betreffenden Verfahren theilgenommen haben, sind von der Theilnahme an der Verhandlung bei dem Oberlandesgerichte ausgeschlossen.

§ 14.

Die Vorladung zur mündlichen Verhandlung und das Erkenntnisz über den erhobenen Anspruch sind dem Kläger zu eigenen Handen zuzustellen.

Andere Zustellungen können auch an seine Hausgenossen erfolgen.

§ 15.

Sonn-und Feiertage, sowie sonstige Ferialtage haben

auf den Beginn und der Lauf der Fristen zur Ueberreichung der Schriften keinen Einflusz.

Eine Frist, deren letzter Tag auf einen Sonntag oder allgemeinen Feiertag fallen würde, endet mit dem Nächstfolgenden Werktage.

§ 16.

Eine Wiedereinsetzung in den vorigen Stand findet nur in dem Falle statt, wenn die Frist zur Anmeldung des Recurses versäumt wird.

In diesem Falle kann das Oberlandesgericht dem Kläger die Wiedereinsetzung ertheilen, wenn dieser

1. nachweist, dasz es ihm durch unabwendbare Umstände ohne sein oder seines Vertreters Verschulden unmöglich wurde, die Frist einzuhalten;

2. die Wiedereinsetzung innerhalb drei Tagen nach dem Aufhören des Hindernisses nachsucht;

3. die Anmeldung zugleich einbringt.

Das Gesuch ist bei dem Gerichte zu überreichen, welches in erster Instanz erkannt hat.

§ 17.

Das Gericht kann für den Kläger auf Verlangen, falls er seine Mittellosigkeit darthut, die Bestellung eines Armenvertreters zur Vertretung bei der mündlichen Verhandlung und zur Ausführung des Recursus veranlassen.

§ 18.

Die in diesem Verfahren ergangenen Erkenntnisse

sind, wenn vom Oberlandesgerichte mit der Bestätigung der Rechtskraft versehen, gleich civilgerichtlichen Urtheilen vollstreckbar. Die Volstreckung ist bei demjenigen Gerichte anzusuchen, in dessen Sprengel dieselbe vorgenommen werden soll.

§ 19.

Das Gesetz findet auf Strafurtheile, welche von der Wirksamkeit dieses Gesetzes gefällt worden sind, keine Anwendung.

§ 20.

Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes ist mein Justizminister beauftragt.

Ontwerp 1887. 14)

§ 1.

Wer eine Strafe ganz oder theilweise abgebüszt hat, die ihm durch gerichtliches Urtheil wegen einer nach der Strafproceszordnung zu verfolgenden strafbaren Handlung zuerkannt wurde, kann, wenn auf Grund der Wiederaufnahme des Strafverfahrens die Einstellung des Verfahrens oder die endgiltige Zurückweisung der erhobenen Anklage, die Freisprechung oder die Anwendung eines milderen Strafsatzes erfolgt, für die durch den sich als ungerechtfertigt darstellenden Strafvollzug ihm

---

14) Dit ontwerp zond mij de Heer Dr. Jaques uit Weenen.

zugefügten vermögensrechtlichen Nachtheile vom Staate eine den Verhältnissen entsprechende billige Vergütung verlangen.

Der Anspruch besteht nicht, wenn er die ungerechtfertigte Verurtheilung absichtlich herbeigeführt hat.

§ 2.

Wenn die Voraussetzungen des § 1 vorliegen, kann der Anspruch auf Vergütung nach dem Tode des Verurtheilten auch von dessen Ehegatten, Kindern und Eltern insoweit selbständig erhoben werden, als diesen Angehörigen durch den Strafvollzug ein ihnen von dem Verurtheilten geschuldeter Unterhalt entgangen ist.

Ein nach den Vorschriften dieses Gesetzes erhobener Anspruch geht auf die Erben über.

§ 3.

Der Anspruch ist mittelst schriftlicher Eingabe oder zu Protokoll bei dem Strafgerichte, welches über die Wiederaufnahme in erster Instanz erkannt hat, zu erheben und mit möglichster Bestimmtheit zu bezeichnen.

§ 4.

Das Strafgericht hat von dem erhobenen Anspruche den Staatsanwalt sofort in Kenntnisz zu setzen, welchem auch dann, wenn der Anspruch vor einem Bezirksgerichte erhoben wird, die Vertretung der Interessen des Staates zukommt.

Das Strafgericht hat die erforderlichen Erhebungen zu pflegen und die zur Feststellung der Thatsachen,

welche den Anspruch begründen, nöthigen Beweise aufzunehmen. Der Vergütungswerber selbst, andere mit seinen Lebensverhältnissen vertraute Personen, Zeugen und Sachverständige können zur Aussage berufen und erforderlichenfalls in Eid genommen werden.

Das Verfahren ist so einzurichten, dasz alle zum Vortheile und Nachtheile des Vergütungswerbers gereichenden Umstände mit gleicher Sorgfalt von Amtswegen erhoben werden.

Nach Abschlusz der Erhebungen ist dem Vergütungswerber und dem Staatsanwalte Einsichtnahme in die Acten zu gewähren und dem ersteren bekannt zu geben, dasz es ihm freisteht, eine Aeuszerung zur Begründung seiner Anträge schriftlich zu überreichen oder zu Protokoll zu geben, wozu ihm eine angemessene, jedenfalls nicht unter acht Tagen zu bestimmende Frist offen zu halten ist. Die Aeuszerung ist dem Staatsanwalte zur etwaigen Gegenäuszerung innerhalb acht Tagen, die letztere dem Vergütungswerber mitzutheilen. Schriftliche Aeuszerungen sind zu diesem Ende in doppelter Ausfertigung zu überreichen.

Wird von einem der beiden Theile die Ergänzung der Erhebungen beantragt, so hat hierüber das Gericht Beschlusz zu fassen. Nach Abschlusz der Nachtragserhebungen oder Abweisung des Ergänzungsantrages sind neuerlich achttägige Fristen zur Einbringung der Aeuszerung, sowie der etwaigen Gegenäuszerung zu bestimmen.

Gegen gerichtliche Beschlüsse und Verfügungen im vorbezeichneten Verfahren ist ein Rechtsmittel nicht zulässig.

§ 5.

Die geschlossenen Acten sind, wenn der Vergütungswerber nicht vorher klaglos gestellt wurde, zur Entscheidung über den gestellten Anspruch dem Oberlandesgerichte vorzulegen, welches, wenn es nicht die Ergänzung der Erhebungen anzuordnen findet, einen Tag zur mündlichen Verhandlung festsetzt.

Hiervon wird der Oberstaatsanwalt und der Vergütungswerber verständigt, welchem es freisteht, bei der mündlichen Verhandlung persönlich zu erscheinen und sich auch durch einen Advocaten vertreten zu lassen.

§ 6.

Die mündliche Verhandlung findet in öffentlicher Sitzung statt.

Die Oeffentlichkeit ist auszuschlieszen, wenn der Vergütungswerber es verlangt, oder aus Gründen der Sittlichkeit oder der öffentlichen Ordnung. Bei Ausschlusz der Oeffentlichkeit ist die Veröffentlichung des Inhaltes der Verhandlung untersagt.

Die Verhandlung beginnt mit einer Darstellung des Sachverhaltes durch den hierzu bestimmten Referenten.

Hierauf werden der Vergütungswerber oder sein Vertreter und der Oberstaatsanwalt mit ihren Anträgen gehört. Im Falle der Abwesenheit der ersteren ist die

Aeuszerung vorzulesen. Dem Oberstaatsanwalte gebührt das letzte Wort.

Wenn das Oberlandesgericht auf Antrag oder von Amtswegen eine weitere Aufklärung der Sache für angemessen erachtet, so veranlaszt es die erforderliche gerichtliche Erhebung und bestimmt die Fortsetzung der Verhandlung auf einen anderen Tag.

Ist die Sache zur Entscheidung reif, so spricht das Oberlandesgericht den Schlusz der Verhandlung aus.

§ 7.

Das Oberlandesgericht ist bei seiner Entscheidung an keine positiven Beweisregeln gebunden, sondern hat nach seiner freien, aus der gewissenhaften Prüfung aller für und wider vorgebrachten Beweismittel gewonnenen Ueberzeugung zu erkennen.

Insbesondere hat es, wenn ein ausreichender Beweis über die Grösze der zu vergütenden Nachtheile nicht vorliegt, weil derselbe entweder gar nicht, oder nur mit unverhältniszmäszigen Schwierigkeiten hätte erbracht werden können, die Vergütung nach billigem Ermessen zu bestimmen.

§ 8.

Das Erkenntnisz ist, wenn möglich, sogleich zu verkünden. Dasselbe ist in diesem Falle, sowie, wenn die Verkündung nicht geschehen ist, binnen acht Tagen sammt den Entscheidungsgründen beiden Theilen zuzustellen.

Ueber die mündliche Verhandlung ist ein Protokoll aufzunehmen, welches die Namen der Anwesenden und die wesentlichen Momente der Verhandlung enthalten musz. Das Protokoll wird von dem Vorsitzenden und dem Protokollführer unterzeichnet.

§ 9.

Gegen das Erkenntnisz des Oberlandesgerichtes steht dem Vergütungswerber und dem Oberstaatsanwalte das Rechtsmittel des Recurses offen.

Gegen andere Verfügungen und Beschlüsse des Oberlandesgerichtes ist ein Rechtsmittel nicht zulässig.

Der Recurs ist binnen 14 Tagen nach Zustellung des Erkenntnisses bei dem Oberlandesgerichte anzumelden. Vor Ablauf dieser Frist kann auch eine Ausführung der Gründe des Recurses überreicht werden. Zum Behufe dieser Ausführung ist die Einsicht der Verhandlungsacten zu gestatten.

Sowohl die Anmeldung als auch die Ausführung des Recurses ist in doppelter Ausfertigung zu überreichen, wovon ein Exemplar dem Gegner zuzustellen ist.

Nach Einlangen der Ausführung oder nach Ablauf der zu ihrer Einbringung bestimmten Frist sind die Acten dem Obersten Gerichtshofe zur Entscheidung vorzulegen.

§ 10.

Findet der Oberste Gerichtshof, dasz der Recurs von einer Person ergriffen wurde, der das Recursrecht nicht

zusteht, so hat er den Recurs sofort zu verwerfen; erachtet derselbe eine Ergänzung der Erhebungen für nöthig, so hat er dieselbe zu veranlassen.

In allen anderen Fällen wird der Tag zur mündlichen Verhandlung bestimmt.

Im weiteren Verfahren finden die für das Oberlandesgericht gegebenen Vorschriften sinngemäsze Anwendung.

§ 11.

Die Entscheidungen werden beim Oberlandesgerichte in einer Versammlung von einem Vorsitzenden und vier Richtern, beim Obersten Gerichtshofe von einem Vorsitzenden und sechs Richtern gefällt.

Richter, welche an dem vorausgegangenen Strafverfahren oder an dem die Wiederaufnahme betreffenden Verfahren in erster Instanz theilgenommen haben, sind von der Theilnahme an der Verhandlung über das Vergütungsbegehren ausgeschlossen.

§ 12.

Die Vorladung zur mündlichen Verhandlung und das Erkenntnisz über den erhobenen Anspruch sind dem Vergütungswerber zu eigenen Händen zuzustellen.

Andere Zustellungen können auch an die Hausgenossen des Vergütungswerbers geschehen.

§ 13.

Sonn- und Feiertage, sowie sonstige Ferialtage haben auf den Beginn und den Lauf der Fristen zur Ueberreichung der Schriften keinen Einflusz.

Eine Frist, deren letzter Tag auf einen Sonntag oder allgemeinen Feiertag fallen würde, endet mit dem nächstfolgenden Werktage.

§ 14.

Die Wiedereinsetzung in den vorigen Stand wegen Versäumung einer Frist, oder wegen Ausbleibens von der Verhandlung findet nicht statt. Nur gegen die Versäumung der Frist zur Anmeldung des Recurses (§ 9) kann der Oberste Gerichtshof die Wiedereinsetzung in den vorigen Stand dem Vergütungswerber ertheilen, wenn er

1. nachzuweisen vermag, dasz es ihm durch unabwendbare Umstände ohne sein oder seines Vertreters Verschulden unmöglich gemacht wurde, die Frist einzuhalten;

2. die Wiedereinsetzung innerhalb drei Tagen nach dem Aufhören des Hindernisses nachsucht;

3. die Anmeldung zugleich einbringt.

Das Gesuch ist bei dem Oberlandesgerichte zu überreichen.

§ 15.

Das Oberlandesgericht hat dem Vergütungswerber auf sein Verlangen, falls er seine Mittellosigkeit darthut, einen Armenvertreter, wenn thunlich aus der Reihe der am Sitze des Gerichtes befindlichen Advocaten, zur Vertretung bei der mündlichen Verhandlung und zur Ausführung des Recurses beizugeben.

In gleicher Weise steht die Bestellung eines Armen-

vertreters für die mündliche Verhandlung beim Obersten Gerichtshofe diesem selbst zu.

§ 16.

Für die Entscheidung über den Ersatz der Kosten dieses Verfahrens sind die Grundsätze des Civilprocesses maszgebend. Der Vergütungswerber kann nur dann zu einem Kostenersatze verurtheilt werden, wenn sein Begehren als ein muthwilliges erkannt wird.

§ 17.

Die in diesem Verfahren ergangenen Erkenntnisse sind, wenn sie vom Oberlandesgerichte mit der Bestätigung der Rechtskraft versehen sind, gleich civilgerichtlichen Urtheilen vollstreckbar.

Die Vollstreckung ist bei demjenigen Gerichte anzusuchen, in dessen Sprengel dieselbe vorgenommen werden soll.

§ 18.

Das Recht, die Vergütung zu begehren, verjährt nach einem Jahre von dem Zeitpunkte, mit welchem der Anspruch auf Grund des § 1 dieses Gesetzes gerichtlich geltend gemacht werden konnte.

§ 19.

In Bezug auf Gebühren- und Portofreiheit sind in diesem Verfahren die Bestimmungen der Strafproceszordnung anzuwenden.

§ 20.

Das Gesetz findet auf Strafurtheile, welche vor der Wirksamkeit dieses Gesetzes gefällt worden sind, dann Anwendung, wenn nach Eintritt der Wirksamkeit desselben eine Wiederaufnahme des Strafverfahrens zu Gunsten des Verurtheilten (§ 1) erledigt wird.

Ontwerp uit het Heerenhuis 1892. 15)

§ 1.

Wer wegen einer nach der St. P. O. zu verfolgenden strafbaren Handlung rechtskräftig verurtheilt worden ist, kann, wenn auf Grund der Wiederaufnahme des Strafverfahrens die Einstellung des Verfahrens oder die endgültige Zurückweisung der Anklage erfolgt, ferner in allen Fällen, in welchen nachträglich seine Freisprechung stattfindet, für die durch die ungerechtfertigte Verurtheilung erlittenen vermögensrechtlichen Nachtheile vom Staate eine angemessene Entschädigung verlangen.

Der Anspruch ist unstatthaft, wenn der Verurtheilte die ungerechtfertigte Verurtheilung absichtlich herbeigeführt, oder im Falle eines Contumacirungsurtheiles Einspruch zu erheben unterlassen hat.

---

15) Cnf. Ger. saal 1892.

§ 2

Wenn die Voraussetzungen des § 1 gegeben sind, kann der Anspruch nach dem Tode des Verurtheilten nur von dessen Ehegatten, Kindern und Eltern erhoben oder der bereits von ihm erhobene fortgesetzt werden, und zwar nur insoweit diesen Angehörigen durch die ungerechtfertigte Verurtheilung ein ihnen vom dem Verurtheilten geschuldeter Unterhalt entgangen ist.

§ 3.

Der Anspruch erlischt nach drei Monaten von dem Zeitpuncte an, in welchem derselbe auf Grund der §§ 1 und 2 dieses Gesetzes erhoben werden konnte.

§ 4.

Der Anspruch ist mittelst schriftlicher Eingabe oder zu Protocoll bei dem Gerichte, welches das aufgehobene Urtheil in erster Instanz gefällt hat, zu erheben und mit möglichster Bestimmtheit zu bezeichnen.

§ 5.

Das Gericht hat von Amtswegen vorzugehen, die erforderlichen Erhebungen zu pflegen und die zur Feststellung der Thatsachen, welche den Anspruch begründen, nöthigen Beweise aufzunehmen. Hierbei sind alle Umstände für und gegen den Anspruch mit gleicher Sorgfalt zu erheben, Zeugen und Sachverständige können zur Aussage verhalten und erforderlichenfalls in Eid genommen werden.

§ 6.

Sind die Erhebungen geschlossen, so ist dem Anspruchsteller bekannt zu geben, dasz es ihm freisteht, eine Aeuszerung zur Begründung seines Anspruches schriftlich zu überreichen oder zu Protocoll zu geben, wozu ihm eine unerstreckbare Frist von 14 Tagen zu gewähren ist. Dem Anspruchsteller ist die Einsicht der Acten zu gestatten.

§ 7.

Die geschlossenen Acten sind nebst einem Gutachten des Gerichtes dem Justizminister vorzulegen, welcher Ergänzungen der Erhebungen anordnen kann. Der Justizminister erkennt über den erhobenen Anspruch und stellt den Entschädigungsbetrag fest.

§ 8.

Dem Anspruchsteller steht eine Frist von 60 Tagen von der Zustellung des Erkenntnisses des Justizministers zur Erhebung seines Anspruches von dem Reichsgerichte auf Grund des Art. 3 litt. a des St. G. B's vom 21 Dez. 1867, R. G. Bl. Nr. 143, über die Einsetzung eines Reichsgerichtes, offen.

Die Frist ist unerstreckbar, und findet eine Wiedereinsetzung wegen Versäumung der Frist nicht statt. Das Gesuch bedarf nicht der Unterschrift eines Advocaten.

§ 9.

Die Verhandlungen in der durch dieses Gesetz gere-

gelten Angelegenheit und alle darauf bezüglichen Eingaben sind gebühren- und portofrei.

§ 10.

Das Gesetz findet auf Strafurtheile, welche von der Wirksamkeit dieses Gesetzes gefällt worden sind, keine Anwendung.

§ 11.

Mit dem Vollzuge des Gesetzes sind meine Minister der Justiz, des Finanzes und des Handels beauftragt.

NEDERLAND.

Ontwerp Godefroy—Olivier 1861. 16)

TIT. XIV. ART. 17.

Indien in de gevallen, bij art. 16 bedoeld (nl. waarin de herziening ontheffing van de veroordeeling of vrijspraak van den veroordeelde ten gevolge heeft) de veroordeelde de straf reeds geheel of gedeeltelijk heeft ondergaan, wordt hij, op het daartoe door hem gedaan schriftelijk verzoek, door den Hoogen Raad in zijne eer hersteld bij een arrest, dat ten koste van den Staat, door aanplakking op zoodanige plaatsen als het arrest aanwijst, wordt afgekondigd.

---

16) Cnf. Leyds l. c. blz. 24.

De Hooge Raad kan bij hetzelfde arrest hun tevens, ten laste van den Staat vergoeding toekennen voor de schade, door hen ten gevolge van de veroordeeling geleden. Het bedrag der vergoeding wordt bij het arrest vastgesteld en daarvoor door den president een bevelschrift van tenuitvoerlegging afgegeven.

Zoowel dit arrest, als het arrest, waarbij overeenkomstig het 3e lid van art. 9 opheffing van veroordeeling plaats heeft, worden in het openbaar uitgesproken.

TIT. XIV. ART. 18.

Indien de veroordeelde niet meer in leven is, kan de herziening worden verzocht door den echtgenoot en elken bloed- of aanverwant van den veroordeelde, of bij gebreke van dezen, worden gevorderd door den procureur-generaal bij den Hoogen Raad. Heeft ontheffing der veroordeeling plaats, de herstelling bij art. 17 bedoeld geschiedt op verzoek van een dergenen, volgens het eerste lid tot het verzoeken van herziening bevoegd. In dat geval kan, met inachtneming van de bepalingen, in het tweede lid van art. 17 vervat, de vergoeding worden toegekend aan den echtgenoot of bloedverwanten, die de Hooge Raad aanwijst.

Eene critiek op deze wetten en ontwerpen te laten volgen en een uitgewerkt ontwerp op te maken, dat voor ons land dienen kan, zou mij te ver voeren. M. i. kan men met meer succes daar de hand aan leggen,

wanneer men, eenige jaren in de praktijk geweest zijnde, meer ondervinding, meer practische kennis heeft opgedaan en dus beter op de hoogte is van al datgene, wat eene wettelijke regeling, die ook de procedure moet raken, vereischt.

Toch mag hieraan eene korte beschouwing over de wijze, waarop de schadeloosstelling zelve in de wetten en ontwerpen is geregeld, niet ontbreken.

Gaat men deze na, dan ziet men, dat de Staatskas overal aansprakelijk gesteld wordt. 17)

Waarin de schadeloosstelling zal bestaan, alsook wie de rechthebbenden na den dood van den veroordeelde zijn, daaromtrent verschillen zij eenigszins.

Gaan wij eerst na, *welke schade* men wil laten vergoeden.

Men kan zich hierbij òf beperken tot het terugbetalen van de *proceskosten* en van de geldsommen, die als *vermogensstraffen* zijn opgelegd en voldaan, d. i. dus vergoeding van de rechtstreeksche schade ; òf de vergoeding uitstrekken tot alle schade door de veroordeeling in het *vermogen* geleden ; òf mede in rekening brengen de nadeelen, geleden in *eer* en *gezondheid*.

---

17) Van verhaal op den rechter zou alleen bij ernstige *schuld* van dezen sprake kunnen zijn. Zie de Wurtembergsche wet, Deensche wet (§ 7), Zweedsche wet (art. 4), ontw. TRAEGER (§ 4), ontw. GERNERTH (§ 3), ontw. RINTELEN (§ 3).

Het terugbetalen der proceskosten en vermogensstraffen is in eene algemeene vergoeding der vermogensschade begrepen. Uitdrukkelijk wordt het eerste o.a. genoemd in het ontwerp PHILIPS en LENZMANN (art. 1, dat alle nadeelen vergoedt, geleden door het geheele proces); in het ontwerp GERNERTH (art. 2) en in het eerste Oostenrijksche ontwerp (§ 8 »die Kosten des Strafverfahrens"); het tweede door Portugal in art. 126 C. P. (»...... une simple amende, auquel on se borne, à lui réstituer le montant"), door Zweden in art. 2 en door het 1°. ontwerp Oostenrijk in § 8 (»ungebührlich bezahlte Geldstrafen"). Uitsluitende beperking tot eene van deze vergoedingen of tot beide komt, meen ik, nergens voor.

Tot de eigentlijke *vermogensschade*, door de onrechtvaardige veroordeeling geleden, hebben zich bepaald de *Zweedsche wet* in art. 2 (»une indemnité pour la suppression ou la restriction des moyens d'existance") het ontwerp TRAEGER in art. 1 (»der durch die Strafvolstreckung entstandene Vermögensschaden") en de Oostenrijksche ontwerpen in § 1 (»die durch die ungerechtfertigte Verurtheilung erlittene vermögensrechtliche Nachtheile").

De meesten echter geven eenvoudig in het algemeen vergoeding voor kosten, schaden en interessen »*réparation des dommages-intérêts*" of »Schadenersatz", waaronder men dus ook de vergoeding voor de schade in eer en gezondheid geleden, kan rekenen. Hiertoe be-

hooren Portugal in art. 2403 C. C., Wurtemberg, Génève, Bern in art. 512 C. P., ontw. RINTELEN in § 1, de twee ontwerpen van Frankrijk resp. in artt- 146 C. d'I. C. en 4 en het ontwerp GODEFROY—OLIVIER in art. 17 W. v. Sv. 18)

Eene schadevergoeding voor het geleden *leed en onrecht* geeft ipsis verbis de *Deensche wet.*

Wat betreft de *personen*, die na den dood van den veroordeelden gerechtigd zijn de schadeloosstelling te eischen, wij hebben reeds vermeld, dat ook hierin de verschillende wetten en ontwerpen niet geheel overeenstemmen.

Wij kunnen hier eene trapsgewijze opvolging constateeren.

Volgens de *Zweedsche wet* zijn slechts de *echtgenoot* en de *kinderen* gerechtigd.

De *Deensche wet* verleent het recht aan den *echtgenoot* en de *nakomelingen.*

De *Oostenrijksche* ontwerpen aan den *echtgenoot*, *kinderen* en *ouders.*

Het ontwerp REINACH in *Frankrijk* aan den *echtgenoot en bloedverwanten in op- en neergaande linie.*

De *Duitsche* ontwerpen van TRAEGER en RINTELEN aan den *echtgenoot en bloedverwanten in op- en neergaande linie* en aan *broeders* en *zusters.*

---

18) Den tekst dezer wetten en ontwerpen haal ik niet aan, daar zij allen het zelfden woord gebruiken *(réparation des dommages-interêts* en *Schadenersatz).*

Het *Fransche* ontwerp van de commissie tot herziening van het Wetboek van Strafvordering aan den *echtgenoot en bloedverwanten in op- en neergaande linie en andere nabestaanden.*

Het ontwerp GODEFROY—OLIVIER aan den *echtgenoot en alle bloedverwanten die de Hooge Raad aanwijst.* De wetten van *Portugal* en *Bern* eenvoudig aan *alle erfgenamen*; en *Génève* aan alle *rechthebbenden.*

Eindelijk beperken de ontwerpen RINTELEN en TRAEGER en de *Oostenrijksche* ontwerpen het aantal personen eenigszins, daar zij het recht slechts toekennen »*insoweit als diesen Angehörigen durch den Strafvollzug ein ihnen von dem Verurtheilten geschuldeter Unterhalt entgangen ist.*"

M. i. moesten na den dood eenvoudig zij allen opkomen kunnen, die een aanspraak hebben op onderhoud volgens de wet en die, ook werkelijk dat onderhoud genoten hebbende, door de veroordeeling daarvan zijn verstoken geworden.

Waarin die schadeloosstelling zal bestaan, dit is m. i. het beste geregeld in den Portugeeschen Code Pénal. Deze zegt kort en krachtig: het zij een *réstitution du condamné innocent à l'état de droit antérieur.* Hiermede kan ik mij volkomen vereenigen. Zooveel mogelijk moet de toestand hersteld worden, die vóór de veroordeeling bestond, hetgeen ik hier boven in mijn tweede hoofdstuk reeds heb aangetoond. *Une juste indemnité pour le préjudice subi en conséquence de l'accomplisse-*

ment de la peine zegt zij verder zeer juist. Het is jammer, dat de wet hierop laat volgen, gelijk reeds vroeger werd opgemerkt, dat bij geldboete men volstaan kan met de teruggave van het geld. Dit is dunkt mij niet logisch. Ook hier moet even goed, indien door de veroordeeling nog andere schade geleden is, deze vergoed worden; bijvoorbeeld het nadeel in crediet, wat m. i. zeer goed voorkomen kan o. a. wanneer iemand wegens diefstal tot geldboete is veroordeeld. Op zijn minst moet behalve de geldsom, toch de rente vergoed worden.

Hoe het ook zij, men late het *bedrag* door den rechter vrijelijk bepalen en men stelle geene grenzen, zooals m. i. onjuist het ontwerp REINACH geeft gedaan. Dit ontwerp laat de bepaling van het bedrag niet over aan den rechter, maar stelt een maximum van 20.000 Frs voor eene onteerende en voor eene niet onteerende straf de waarde van 10 werkdagen maal het aantal dagen in gevangenschap doorgebracht.

De rechterlijke macht zelve bepale het bedrag, daar dit een quaestie is, die m. i. niet ter beoordeeling is van de administratieve macht, zooals Bismarck dat o. a. wilde. 19)

Wil men echter deze laatste daarover laten oordeelen, dan behoort toch steeds beroep toegelaten te worden op de rechterlijke macht, zooals het geval is bij de schade

19) Cnf. Hoofdstuk I, blz. 29.

door militairen toegebracht. De minister van oorlog, meen ik, bepaalt de schadevergoeding, doch is van deze uitspraak beroep op den rechter toegelaten.

Bovendien zou ik den rechter niet de bevoegdheid willen gegeven zien, om, wanneer werkelijk schade geleden en de veroordeelde gebleken is onschuldig te zijn, de vergoeding zonder grond te weigeren, wanneer ten minste de veroordeelde niet doleus aanleiding tot zijne veroordeeling heeft gegeven. Het ontwerp GODEFROY—OLIVIER o.a. schijnt van eene tegenovergestelde meening te zijn.

»De Hooge Raad *kan* enz."

Verder zal ik op deze procedurevragen niet doorgaan, daar zij liggen buiten het door mij afgebakend terrein.

STELLINGEN.

I.

Aan een in het revisieproces onschuldig verklaarden veroordeelde moet van Staatswege schadeloosstelling worden verleend.

II.

Hiervoor bestaat een *rechtsgrond*, niet slechts een *billijkheidsgrond*.

III.

Heeft iemand opzettelijk aanleiding gegeven tot zijne veroordeeling, dan behoort deze schadeloosstelling te worden geweigerd.

IV.

Het mag niet als bezwaar gelden tegen het verleenen van schadeloosstelling, dat de Staatskas te zwaar zou belast worden.

—

V.

De schadeloosstelling behoort ook te worden toegekend, wanneer later in het revisieproces blijkt, dat de veroordeelde een geringere straf had moeten ondergaan, dan het geval geweest is.

VI.

Eene herziening der bepalingen van het Nederlandsche recht omtrent de revisie in strafzaken is noodzakelijk.

VII.

Te recht is de doodstraf bij ons afgeschaft.

VIII.

Te recht is overspel strafbaar gesteld.

IX.

Het beginsel gehuldigd in art. 1 al. 2 W. v. S.R., moest ook toepassing vinden bij verandering in de wetgeving na de veroordeeling.

X.

In geval van echtscheiding der ouders blijft het domicilie van het kind bij den vader.

—

XI.

Geen voogdij van regenten mag worden aangenomen ten aanzien van in een gesticht verpleegde kinderen, wier beide ouders nog in leven zijn en niet van de ouderlijke macht zijn ontzet.

XII.

Onder »handlichting" in art. 1053 B.W. is »beperkte handlichting" te verstaan.

XIII.

De acceptatie van een wissel is niet te beschouwen als aanneming van een last.

XIV.

Handelsvennootschappen hebben *eenheid van vermogen*, een vermogen, afgescheiden van dat der vennooten.

XV.

Te recht heeft de H. R. bij arrest van 8 October 1841 aangenomen, dat tegen den gedaagde, die wel op den eerst beteekenden rechtsdag, doch later niet meer verschijnt, geen verstek kan verleend worden.

XVI.

Art. 169 Gw. is overtollig.

RECEPTIE: Woensdag 22 Juni 1892, *des namiddags ten 3 ure, in het Universiteitsgebouw.*

HONESTUM
PETIMUS
USQUE.